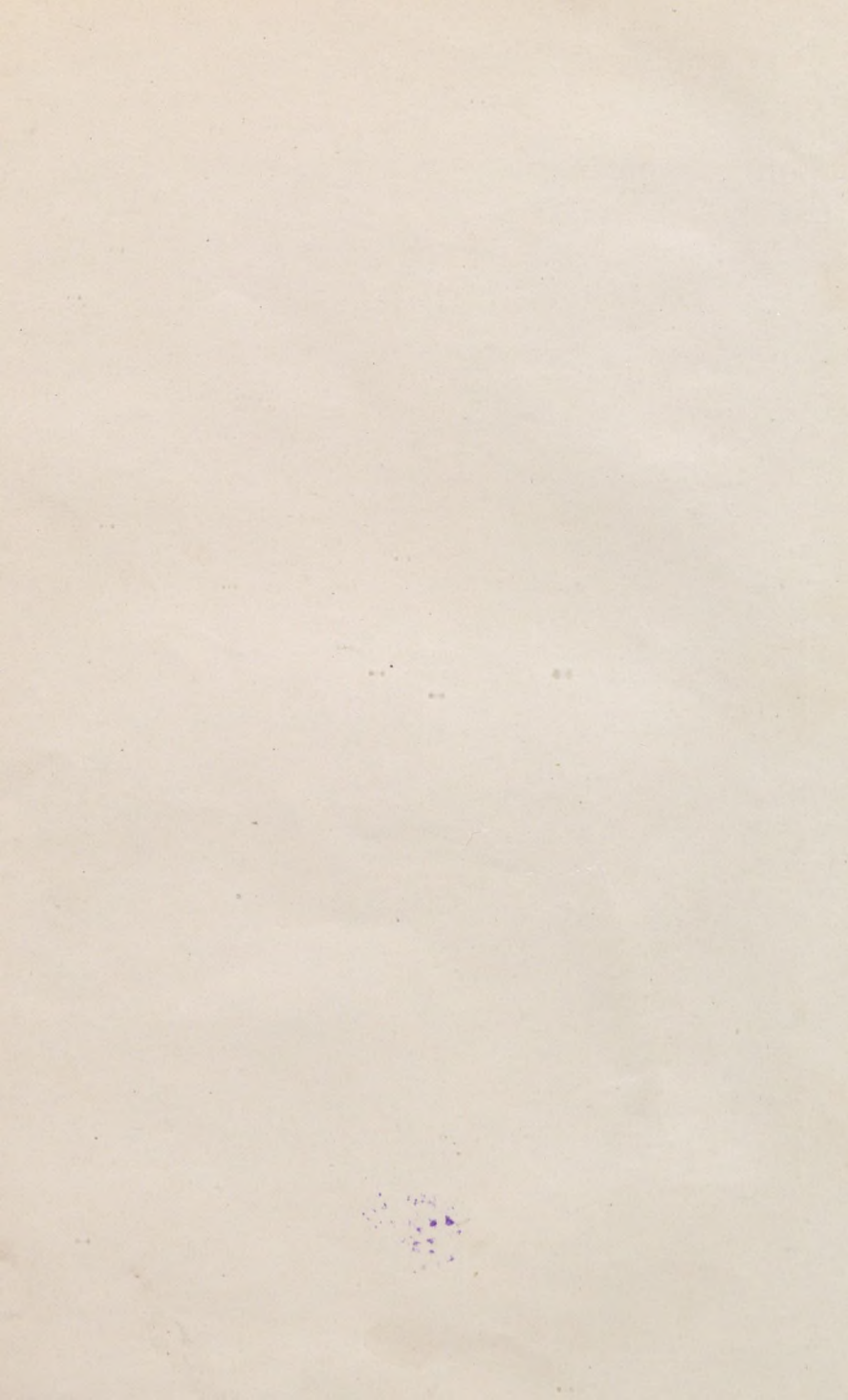

oklét.
0.5195.

320082

677975

EMLÉKKÖNYV

... VILÁGOSI ...
BOHUS JÁNOSNÉ

... MAGYARSZÖGYÉNI ...
SZÖGYÉNY ANTÓNIA

SZOBRÁNAK
LELEPLEZÉSE
ALKALMÁBÓL

KIADTA A SZOBORBIZOTTSÁG.

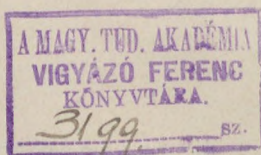
**MTA
KIK**

1910.

KALMÁR NÁNDOR ÉS TÁRSAI NYOMDATÁRSASÁG ARADON.

290966

ELŐSZÓ.

A honfiúi ragaszkodás kettős jelével adózunk Szögyény Antónia emlékének: a szoborral, mely ol-tára lesz kegyeletünknek s könyvünkkel, melynek so-rai világot vetnek a nagy halhatatlan jóságos lelkére.

Vajjon melyiknek az élete lesz hosszabb?

Csodás építményeket, hatalmas szobrokat a se-bes rohanású idő vasfogai előbb-utóbb a szomorú enyészet martalékai közé juttatják s észrevétlenül ta-karja be őket a feledés moha. De ez, az ezer példány-ban vándorútjára induló könyv, bár századok mulva egytől-egyig elpusztul is, tartalma a poraiból megéle-medett phoenixként megint csak új életre kel a honfiúi szívekben a belőle táplálkozó feldolgozások útján, melyek más alakban hosszabbítják ugyan meg a nagyasszony emlékét, de akkor is nagyra-becsülendő példának állítják a jövő századok dicső vagy törpe nemzedéke elé.

Jól tudjuk, hogy a voltaképeni életrajznak han-gyaszorgalommal gyűjtött s mégis hiányos adatai, valamint ezek feldolgozása korántsem ütik meg a his-tóriai követelmény mértékét; de a könyv e részének összeállítására jutott idő elégtelen volta, főkép a szo-bor ügyével járt sokoldalú teendőink bizonyára ki-mentenek bennünket a gondatlan munka vádja alól.

Szavakkal vajmi nehéz kifejezni, minő hálával

tartozunk dr. MÁRKI SÁNDOR kolozsvári egyetemi ny. r. tanár úrnak, a nagyhírű történetírónak és tudósnek, aki ezernyi dolga mellett is jóakarató tanácsain s a birtokunkba juttatott adatokon kívül gyönyörű apotheosist írt az emlékkönyv számára; továbbá CSÉCSI IMRE aradi ref. lelkész úrnak, aki megengedte, hogy a leleplezésére írt örökéletű ódáját könyvünk megfelelő helyén közölhessük.

E szíves közreműködésük valóban nagy mértékben hozzájárul a könyv különben csekély értékének emeléséhez. Fogadják érte szívesen őszinte köszönetünk kifejezését!

Abban az erős hitben, hogy a honfiúi kegyelet lesz éltető eleme ennek az örökzöld babérlombokból összeállított koszorunknak, ajánljuk a közönség szíves figyelmébe. Hiszen könnyeinkkel áztattuk minden levelét, midőn gyűjtöttük, a honfiúi kegyelet csókját leheltük mindegyikére, midőn kötöttük. Lehetetlen, hogy rokonérzést ne találna a szívekben az a szeretet, melylyel mi foglalkoztunk vele!

Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kínosát, ámbár napja múlt;
Hanem lerázván, aml benne földi,
Egy szesz mévé finomúl,
Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye,
Amint időben, térben távozik,
Melyhez tekint fel az utód erénye;
Ohajt, remél, hisz és imádkozik!

ARANY J.

Véletlen

„Dicsőség arra, aki dolgozik!“

Irta : Dr. MÁRKI SÁNDOR.

Büszkén mutatunk történetünkre, amely megdönt-
hetetlenül tanusítja, hogy Magyarországnak nemcsak
fiai, hanem leányai is mindenkor *tettekben* tudták
szeretni a hazát. A hazaszeretet velök született, a
család körében izmosodott s a közéletben működő
szeretteik odalán nőtt nagyra.

Az *anya*, ki arra oktatta fiát, hogy „ebben a szó-
ban: *haza* — foglaltatik az emberi szeretet és óhajtas
tárgyainak egész összesége“ és hogy „minden áldozat
kicsiny ahhoz képest, amit a hazának kívánni joga
van“: ez az anya épp oly méltó kegyeletünkre, mint
fia, ki mgértette intelmét.

Emese, az *első nagy magyar anyja*; Szent Erzsé-
bet és Margit királyleányok, Lorántffy Zsuzsánna,
Brunswick Teréz, a *szegények könnyeinek letörlői*;
Rozgonyi Cicelle, Zrínyi Ilona, az egri és a csobánci
nők, kiket a hon és a család iránt buzgó szeretet vitt
a *harcok* viharai közé; Szilágyi Erzsébet, Pekry
Anna, Károlyi Zsuzsánna, Damjanich Jánosné, Bat-
thány Lajosné s mások annyian, a honért önmagukat

emésztő *férjeik őrangyalai*, kik áldották a sorsot, hogy magyar hölgyeknek születhettek: családjuk tűzhelyén a honszeretet tűzét szíttották.

Szelid működésüket a történelem nem kísérte oly figyelemmel, mint fiaikét, uraikét; de valóban mindig tisztelte a nőket, kik mennyei rózsákat szőttek és fontak a földi életbe.

Magyarország történeti nevű nagyasszonyai közé tartozik *Bohus Jánosné, Szögyény Antónia*, akit, *Toldy* Ferencként az a gyöngy ékesített, amely a „halvány ínség szenvedésén, a hon baján s a honnak felvirultán a nő szeméből könny gyanánt fakad.“ *Czászár* Ferenc, az „Aradi Vészlapok“ szerkesztője, őt már 1844-ben Magyarhon egyik fényes csillagának nevezte. Valóban ott állt a testvércsillagok: *Batthány* s *Károlyi* grófnék közt, kik, *Petőfi* szavai szerint, hajnalsugárral ragyogtak az ébredő hazában és sugárakra, *Memnon* szobraképen, a nemzet maga zengett áldást.

Őt nem nyomta a „márványkebel átka.“ Az első hívó szózatra odahajolt az édes, árva anya kebelére. Tudta, hogy ettől az édes anyától született, ez állt bölcsője előtt, ennek emlői adtak neki új erőt az életre. Mint csecsemőt ez hordta karjain, míg gyermeki lelke aludt. Ő adott arcának bájt, ő adta őzi sugár termetét, lilium keblét, ajkának azt a paradicsomi mézet, amely akkor is édes volt, ha töreit érezte. Tőle kapta tündérlángú szemét, mely a szerelem csillaga lett s mely egy sugarával enyhe tavaszt fakaszthat, de a másikkal elégetheti. A haza felruházta őt minden szépségével s az elhagyottat ő ezért hitta édes anyjának. Nem tartozott azok közé, kik az idegenért égtek; néhányad

magával odaült az elhagyott anya mellé, kinek könnyei kiapadtak, megtört lélekkel tekintett az égre és szenvedései közt csak szívének dobogása jelentette, hogy él.

Bohusné megértette *Vörösmarty* allegóriáját s a költő néhány esztendő múlva már reá is gondolt, mikor örömmel hirdette, hogy

„Egy új világ van Méneshegy alatt,
Mely gyors erővel cél felé halad.
Hegyen és síkon annyi ott a kincs:
Azt kérdezhetnéd, hogy még mije nincs?
Végig fut rajt' a jövevény Maros,
S bár nem mind üdvös, mit vad árja hoz,
De, büszke fejjel, termő partinál
Egy ifju város tündérképe áll.
Tűzpont gyanánt függ e város szeme
S alatta áll az *alföld szelleme*.

Aradvármegye történetében röviden már elmondtam, bővebben kifejtteni az életrajz-írónak feladata, mi része volt Bohusnének abban, hogy most már csakugyan magyar szellem lobog Arad felett, az ifjú, szép Arad felvirult s a hon magas reménnyel néz reá.

Aradvármegyének a területén akkor egyidőben éltek olyan valódi nagyasszonyok, mint *Bohusné Szögyény Antónia*, *Forrayné Brunswick Julia*, *Vásárhelyiné Brünek Judit*, *Nádasdyné Forray Júlia*. A jót nem azért cselekedték, hogy dicsérjék, magasztalják őket, verseket, áradozó cikkeket írjanak róluk; hiszen — most hatvan esztendeje — vagyonukat, szabadságukat kockáztatták, midőn már nemcsak az árvákat és özvegyeket, hanem a hazáért rabságot szenvedett honfiakat is segítették, vigasztalták. Az elhagyott anyáról! tudni nem akaró lányok, asszo-

nyok ellenben vígan farsangoltak, táncoltak. Amikor Aradon a császári tisztek az aradi vár rabjainak fölsegítésére 1851. februárius 17-én báit rendeztek, a nők és az urak ráfizetésekkel váltották meg jegyeiket de — otthon maradtak. Az *aradi nők* akkor valóban megértették kedves költőjüknek, *Sárosy Gyulának* intelmét:

„Tekintsetek Arad és Pest felé, —
Ott is járják, szintugy fúlnak belé!
Járják az osztrákok kötél-táncát,
Csörgetik a zsarnokok rablancát . . . “

Amiért a kötél-táncot járták, a rablancot csörgették: a világsi fegyverletétel megörökítésére a nemzet még nem állított emléket. De Hungária az aradi Szabadság-téren már húsz esztendeje nyújt koszorút a vértanúknak; s mostantól fogva Világoson egy másik nemtő, Bohusné szobra inti a Világosra sötétén gondolókat:

„Föl, nemzetemnek apraja, nagyja!
Szégyen reá, ki lomhán vesztegel,
Dicsőség arra, aki dolgozik!“

A SZÖGYÉNYEK CSALÁDFÁJA.

A Szögyények családfája.

A Szögyény-család ősi fészke az esztergommegyei Magyar- és Német-Szögyén helységek voltak; eredete és nemessége több századot meghalad. Egykorú oklevél már 1588-ban Szögyény *Mátét* mint előkelő nemest, Esztergom várának kapitányát említi. A család idővel többfelé elágazott, tagjai Pozsony-, Nyitra-, Gömör-, Szabolcs- és Zemplénmegyébe származva, főbb polgári és katonai hivatalt viseltek. A gömör- és nyitramegyei ág később kihalt, a szabolcs- és zemplénmegyei sarjadék azonban még most is virágzik. A családnak jelenleg is virágzó ága *Ferenc* († 1705) fiaitól származik. II. *Ferenc* († 1758) pozsonyi kanonok, *János Máté* (1702—1757) pedig helytartó-tanácsos volt. Fia, *Imre* (1756—1806) szabolcsi alispán, aki apja volt Zsigmondnak (1775—1826), a nagytudományú, ritka műveltségű férfiúnak. *Zsigmond* először a szabolcsi nemes sereg hadnagya s hivatalos pályáját 1796-ban a fiumei kormányshéknél kezdette meg; volt főispán is, majd egyre magasabbra emelkedve, az 1825. évi zajos országgyűlés kezdetén mint személynök elnökölt, végre Ferenc császár kir. udvari alkancellárnak és a Szent István rend középkeresztesévé nevezte ki. Neje, *Pászthory Juliánna*, Pászthory Sándor, híres magyar tengeremléki kormányzó leánya, korának egyik legműveltebb asszonya volt.

Szögyény Zsigmondnak két gyermeke maradt: *Antónia*, világosi *Bohus* Jánosné, a hatvanas évek

minden jótékony mozgalmának vezetője és *László* (1806—1893), aki nagynevű atyja erényeit örökölve, fényes pályát futott meg, az aranygyapjas rend vitéze, országbíró, stb. volt. Mindig a konzervatív politika híve, de erős nemzeti érzülettel, mely gyermekeinek nevelésében is nyilvánult. Neje, *szolgaegyházi Marich-Mária* volt, családjának utolsó sarja, kit miután fiúsítottak, férje, valamint házasságukból született gyermekeik is az 1862-ben kelt királyi engedéllyel fölvtették a *Szögyény-Marich* nevet egyesített címerrel és előnévvel. Fia, II. *László* (1840—) jelenleg berlini osztrák-magyar nagykövet az elsőszülött, akit még hat testvér követett. Egyik nőtestvére, *Szögyény Marich Julia*, nagyfokú műveltségéről híres. Tagja volt a brünni nemes hölgyalapítványnak; a székesfehérvári jótékonyegyesületnek ma is elnöke. Rendkívül szerette az irodalmat, *Shadow* álnév alatt borongó, álmodozó rajzokat írt.

Abban az időben, mikor még apja, *Szögyény-Marich László* főispán volt Fehér vármegyében, *Szögyény-Marich Júlia* gyakran meghívatta atyjával a helybeli jobb írókat, kik közt akkor származásra nézve is több előkelő ember volt.

A politikával akkor is szívesen foglalkoztak.

Mikor egy ízben ismét *Szögyény* főispán szalonjában ülnek az írók, a politikára is rákerül a sor. Két régi dzs centri-sarj, nem véve figyelembe, hogy a főispánnál vannak, a szélsőségig harcol a radikálizmus mellett, ellenben a harmadik egy szót sem szól.

„Nos, kis öcsém — mondja az öreg *Szögyény* a gyermekifjúnak, akinek atyjával jó barátságban élt — hát te milyen nézetten vagy?”

„Ma semminőn, de mire harmincéves leszek, bizonyára éppen olyan jó kormánypárti válik belőlem, aminő az öregapám és a dédapám volt.”

„Praesteranter, kis öcsém!” — nevet a kegyelmes úr; de bizony nem érhetette már meg, hogy a három

ifjú közül történetesen csak az utóbbi vitte valamire pályáján.¹⁾

* * *

E családja ^{Leszármazói}tervezetében szó volt már Szögyény *Imre* alispánról, ki 1756-tól 1806-ig élt. Ennek oldalági leszármazói nem érdekelnek ugyan bennünket közelebbről, de ha a teljes családfát akarjuk összeállítani, ez utóbbiak nevei sem mellőzhetők. *Imre* alispán egyik testvére volt I. *Lőrinc* (1731—1805.) őrnagy, a másik *József*, törvényszéki elnök II. *József* korában. Ennek fiai *Lőrinc* kamarai tanácsos († 1855) és *Sándor* kir. táblai ülnök. Fia: *István*. Zsigmondnak testvére III. *Ferenc* zempléni alispán (1764—1852). Fiai: *János* pénzügyi tanácsos († 1858); *Imre* zempléni alispán (1844—1848). *Ferenc* és *Emil* a szabadságharcban honvédhadnagyok.

Megjegyezzük még, hogy a család Ajak, Kisvárda, Eszény és Döge szabolcsmegyei községekben birt földesúri joggal. Cimerük: négy részre osztott pajzs. Az első és a negyedik mező kékszinű, ahol fészkében ülő, fiait vérével tápláló egy-egy gödény van. A második és harmadik mező veres színű; zöld alapon kétfarkú arany oroszlán görbe kardot tart. Sisakdísz: jobb lábával gömbölyű követ tartó daru.²⁾

1) Új idők.

2) Szabolcsvármegye monográfiája.

Beatus Lingens Antenna

SZÖGYÉNY ANTÓNIA ÉLETE.

Szögyény Antónia élete.

Szögyény Antónia 1803. szept. 6-án született Pesten. Apja, Szögyény Zsigmond, ki akkor kir. ügyész volt, fényes hadi pályát futott be, míg végre I. Ferenc m. kir. alkancellárrá nevezte ki s egyszersmind a *Szt.-István rend* középkeresztjével díszítette. Az öreg Szögyény mindvégig királpárti ugyan, de az udvarhoz való ragaszkodását egyesíteni tudta erős nemzeti érzésével. Ezenkívül a tudományokért és művészetekért való lelkesedése, nagy műveltsége, nemes emberszeretete kora társadalmának kiváló tagjai közé emelte. Neje, Pászthory Juliánna, az irodalompártoló úrnő, nem kevésbé volt megáldva az emberi tulajdonságok mindazon gyöngyével, melyek a nő legszebb ékességét teszik.

Testtel, lélekkel *magyar nő*. A mult század elején, mikor főrangú asszonyaink vajmi kevés figyelemre méltatták a magyar irodalmi termékeket, Pászthory Juliánna megszerzett minden új munkát s nemcsak maga olvasta, hanem ki is kölcsönözte. A könyvkölcsönzést akkor sem vették valami nagyon szigorúan, de Szögyény Zsigmondné mindig így adta kölcsön könyveit:

„Ne is hozza vissza, öcsém asszony! Jó az ilyen a háznál, mert nemcsak a testnek, hanem a nagyon elhanyagolt magyar szellemnek is kell egy kis herbatéa¹⁾”

Természetes, hogy ily nemes pár családi tűz-

1) Új idők.

helyén okos nevelés mellett a természettől fogva minden szép iránt fogékony gyermekük csodálatos, gazdag lelki tartalommal, rajongó érzelmi világgal nő fel. Már serdülő korában folyékonyan beszéli a magyaron kívül a német, francia, angol s később az olasz nyelvet; mint 40—50 éves asszony pedig korának jeleseivel s egyházi férfijaival kifogástalanul beszélt latinul. A zongorában *Liszt Ferenc* világhírű zeneművész oktatja. A főúri szalónokban szinte bámulat tárgya a 10—12 éves leány, ki Liszttel négykezeset játszik. A mester gyakori vendége, mondhatni, jó barátja a családnak.

Innen van, hogy mikor Szögyény Antónia fiai és nevelőjük a Németországba tett kirándulásuk alkalmával Weimarban megfordulnak, Liszt felkeresi őket s határtalanul örvend a találkozáson.

Az előkelő családból származott *Faber* Terézia, a később is csak *liebe Tanté* néven ismert nevelőnő van mindig mellette. Tőle tudjuk ez epizódott: Növendéke 12 éves (amikor pedig már nem a Jézuska jutalmazza meg karácsonykor a jó gyermeket). Karácsony előtt felszólítja a mama a *liebe Tante-t*, puhatolja ki, mit kíván a kis leány karácsonyi ajándékul? A faggatásra nagy szemet mereszt a leány. „Hisz’ van nekem szép, új ruhám, cipőm, kalapom — válaszol a kis növendék — tehát semmire sincs szükségem. Az volna az én legkedvesebb ajándékom, ha mamám az ajándéokra szánt pénzt a perselyembe tenné, mert akkor többet adhatnék majd a szegényeknek.”

Az öreg Szögyény Zsigmond jóságos, de szigorú családapa. Jó példával jár elől. Gyakran megy templomba s leányát is inti vallásosságra. Ez a magyarázata annak a kis családi jelenetnek, amit öreg korában is szívesen mesélt barátnőinek Szögyény Antónia. Tizenhat éves korában első báljára készül egyik vasárnapon. Öltözete csinos, haja az akkori divat követelménye szerint apró, csinos bokkrétákkal van

díszítve. Indulás előtt vacsoránál ülnek; az öreg Szögyény becéző modorban készletti leányát vallo-másra, hogy lássa, csakugyan örül-e első bálja előtt? De azt sem felejtí el megkérdezni, hogy volt-e aznap templomban? A faggatás borzasztóan hat. Irulva-pirulva vallja meg, hogy biz' ruháinak rendbehozása, hajának fésülése és díszítése meggátolta ebbeli kötelességének teljesítésében. Az apa semmit se szól. Feláll, rendre kiszedi a leány ruháját díszítő bokrétákat. „Tanuld meg, leányom, — szólal meg végre az öreg — első a kötelesség és csak azután a multság! Ma itthon maradunk.“

A szigorú apa helyt áll szavának.

Alig 16—17 évs a lány, már nagyhírű kérők hönnek a házhoz. Az apát, anyát a férjhezadásban is okos elvek vezetik. Hadd töltse be a leány a 20. évét, akkor férjhez mehet! És ekkor kopogtat a Szögyényék ajtaján *Bohus János*, délceg termetű, szerény modorú ifjú, aki még alig töltötte be 22. életévét, de máris nagy műveltségre tett szert. Emellett vagyonos földesúr: Világoson és környékén elterülő birtokai szép jövedelmet biztosítanak, tehát nagyúri kedvteléseket is megengednek.

Ekként a két rokonlélek összetalálkozik s az 1823. év szeptember havának 6. napján Pesten egybekelnek. Még e hónapban Világosra jönnek a *liebe Tante*-val együtt, ki bár ezután kiesik régi szerepéből, de azért egész haláláig hű tagja marad a családnak s a fiatal úrnő minden titkába bele van avatva. A kastély új asszonya azonnal levelet ír anyjának. Új otthonát *földi paradicsom*-nak nevezi, ahova boldog, derűs arccal vonult be. Minden, mit képzelt e vidékről, semmivé válik előtte. A helység gyönyörű hegylánc alján fekszik, 1000 házból áll, hivatalnokok és iparosok lakják. Az ő házuk dombon fekszik s szinte *dominálja* az egész vidéket. Igen kényelmes, mindenbe van rendezve; egy kissé ósdi ugyan, de azért kedves. Lehetetlen valami festőibb látványt elképzel-

ni, mely az udvarról a hegyormon álló várrom felé tárul eléjük. Csodálkozással említi, hogy férjében, kit *valóságos angyalnak* nevez, fiatal kora mellett is mily kiváló jellem lakik!

Hjah! Igaza volt Jósikának. Nem *férjhez* ment akkor a magyar hölgy, hanem *férfiúhoz*.

Alig telik el néhány hét, hivatalos látogatásokat tesznek a szomszéd falvakba: Gyorokra, Magyarádra, Pankotára. Szerénység, természetes egyszerűség lévén jellemének alaptulajdonsága, ellensége a mesterkélt modornak, ostoba nagyzásnak.

— „Ez sem nekem való társaság“ — mondja vilhányszor ilyent tapasztalt. Csakhamar bele is ún a látogatásokba s csak azokkal tartja fenn az összeköttetést, akikkel tud rokonszenvezni. Így is elég pezsgő élet folyik a világosi kastélyban. Az Atzél-, Podmaniczky- és Náray-család gyakori vendégek náluk, kikkel sétakocsikázásban, lóversenyen keresik szórakozásukat; otthon pedig a ház úrnője művészi élvezetet nyújt nagyszerű zongorajátékával, melyet meg-megújuló tapsvihar jutalmaz.

Mindezen élményeiről a legapróbb részletekig beszámol anyjához írt leveleiben, melyekben ünnepélyesen kijelenti, hogy napról-napra tökéletesebb akar lenni. Egykorúak beszélnek, hogy ily példás családi életet soha sehol nem láttak. A fiatal asszony boldogságának nincs is határa; csak azt fájla, hogy nem osztozhatik benne édesanyjával.

A telet gyakran Pesten tölti saját házukban. Nehéz megpróbáltatások nem egyszer érik. Oly események súlya alatt, aminőket gyakran átélt, gyenge idegzetű s kevésbé hősiességű lelkű nő összeroskadt volna. Az 1838-i árvíz idején férje a pozsonyi dietán lévén, kisedet gyermekeivel a Dorottya-utcai lakásukban marad s a növekedő veszedelem elől, miután az emelet ablakán keresztül szerencsésen kijutnak, a zajló Duna óriási jégtáblái között búzaszállító hajón a Lánchíd-főtől a Gellért-hegyig sodortatva a rohanó

ártól, halálos izgalmaik közt menekülnek át a budai várba. — A szabadságharc idején Pest bombázása háromkorona-utcai házában találja három gyermekével és a nevelőnővel. A robbanó bombák süítve röpöködnek, a család pedig az emeletről a földszintre vonulva, jól-rosszúl eltorlaszolt ablakok s ajtók mögött vár hajnalig s akkor kis szünet állván be a bombázásban, kocsira ülve, a szentlőrinci pusztára menekül, hol több száz gyermek talált menedéket. A család elvonulása után legott ugyane házba a kéményen át egy bomba csap be, mely a második emeleten át az elsőre tör magának útát; ott szétpattan s mindent szilánkokra zúzva, foszlányokra tépve, őt szobát eggyé rombol össze.¹⁾

Lelkes pártolója lévén az irodalomnak, a negyvenes években szokásba hozza házában az u. n. írói estélyeket. Megfordulnak szalonjában nemcsak magyar, hanem a fővárosba érkező idegen írók is. Később, amikor *Reguly* Antal hazajött oroszországi tanulmányútjáról, az ő házában is bemutatta a vogulok táncát és dalvilágát. Az ekként nála megforduló írók és a közélet előkelői közt létrejött kapcsolatot a játékonyság széleskörű terjesztésére használta fel. Az irodalmi termékek értékesítésével az elemi csapásoktól sujtott aradmegyei lakosokon is segíteni akar. Erre vall a *Pesti Divatlap* 1844-ben megjelent számának ez a közlése:

Császár Ferenc: „Egy lelkes honleány felszólítására járulna az irodalom is enyhítéséhez azon csapásnak, mely az aradmegyei lakosok több ezreit a februári vizáradás s tüzvész által érte, eltökélém magamat szépirodalmi munkák gyűjteményét bocsátani közre, ha honom lelkesb s jelesb írói a vállalat létesítésében segédkezet nyujtanának“.

Gr. *Brunswick* Terézzel való állandó öszekötése folytán Aradon 1840-ben úri nőegyesületet alapít, melynek az a feladata, hogy a kisdédováás ál-

1) Vasárnapi Ujság, 1890.

dásos intézményét minél szélesebb körben megkedveltessék és terjesszék. Ám mind az úri nőegyesület, mind az aradi kisdedóvó 8 év múlva megszűnt ugyan, de utána a megyében és másutt több kisdedóvó-intézetet alapít.¹⁾ A világosi első kisdedóvót is a saját költségén létesíti az alsó kastély földszinti szárnyában, hol a kisdedek száma évenként 30—40 volt.

A szabadságharc szomorú drámájának zárójelelente Világoson találja Bohusnét. Férje, ki 1848. ápr. 20—1849-ig, majd később 1861-ben is főispánja volt Arad vármegyének, e napok alatt Pesten tartózkodik. A kastély úrnőjének tehát egyedül kell átszenvedni a tragédia megrázó fejleményeit. Szinte az egész nemzet szíve dobog nála, midőn tollat ragad s leírja naplójegyzeteiben keserű tapasztalatait. Férjét időről-időre értesíti az izgalmas napok eseményeiről, mintegy balzsamot keresve mélységes fájdalmára.

E magyar nyelvű leveleiből alább idézett általános érdekű részletekben megható szavakkal tükrözteti vissza azt a belső válságot, melyen nemes lelke e napokban keresztülmegy.

Világos, 1849. július 17. Itt eddig csend uralkodik. A megyében „védcsapat“ alakult, melynek kiállítására a főispán által birtokaránylag hivatalosan felszólítottunk. Ezen csapattal mennek fiataljaink majdnem mindnyájan, nemcsak nőtlenek, hanem házasságok is. A „Védcsapat“ ma elinduland a határszélekre a mócok ellen. Sok anya és fiatal nő remeg a távozóért, de érzi mindegyik, hogy inkább a hazáért való halált, mint becstelen halált kell keresnie.

Világos, 1849. aug. 18. Megvallom, alig bírok írni. Talán évek fognak elmúlni, míg a legutóbbi események emléke annyira eltompul, hogy nyugodtabban szólhatok vagy írhatok róluk. Ámbár úgy látszik, minden be van végezve, a csend — és békétől vajmi távol vagyunk. A mócok ismét zavarognak, már Kujeden vannak. Csillt sem kímélték meg, rablást és

1) Dr Márki: Aradmegye monográfiája.

gyilkolást követve el. Ha katonaság nem menend ellenük, néhány nap múlva bennünket is meglephetnek. A pénz megsemmisítése szinte szörnyű bajnak lehet oka. Az elkeseredés végnélküli. Naponként ezer szívrepesztő jelenetem van a szerencsétlen inségre jutottakkal. De hidd meg, kedves barátom, mindamellett, hogy az utóbbi hetekben értem életem eddigi legkeserűbb pilanattait, mégis hálát adok az Istennek, mivel alkalmat nyújtott s testi, lelki erőt adott, hogy annyi jót tehettem és a szerencsétleneket segitettem. Ilyen alkalmam erre talán sohase lesz! Sok-sok könnyem folyt, hogy nm vettél részt benne; de ki tudja? talán jobb volt ez így. Amint előre látszik, mindenünket el fogják szedni. A világosi járásnak egy hét alatt 6000 mázsá lisztet kell az orosz táborba szállítania; ebből mi adunk 160 mázsát, azaz 250 p. m. tiszta búzát. Nemsokára az osztrák táborba is szállítanunk kell gabonát s így magtárunk mihamar üres leend.

Világos, 1849. aug. 24. Oly sok szívrepesztő jelenet után, melyek közepett már több hét óta kínosan töltjük életünket, az első örömsugár volt, midőn tegnap oly régóta várt soraidat vettem. Valóban igaz, a mit a német mond: a távollét a szeretet próbaköve. Azt hittem, hogy a fájdalmat, mit távollétedben kellett e nehéz időben elszenvednem, már nem tudom nélküled átélni. Mégis mennyit bír s tűrhet a leggyengébb szervezet is, ha ha a lélek tartja fenn az erőt! Kijutott ezen a nyáron a különféle bajok halmazából. Egy egész emberéletre elég volna az a keserűség, mely támasz nélküli házunkra volt mérve. Csodálkozva olvasom leveledből, mily kevésbé tudjátok az itt történeteket. Bárcsak úgy volna, mint hiszed! Nem volt itt szó kapitulációról vagy feltételekről. A meghódolás minden feltétel nélkül általadásból és lefegyverezésből állott és most következik a nagyszerű büntetés! Érezzük már a leigázás súlyát, melynek következtében tegnap én is borzasztó tapasztalást szerez-

1) E levelekben férjét állandóan „kedves barátom“-nak szólítja.

tem. Este 8 órakor kardcsörgetve lép be hozzám egy osztrák tiszt s a legdurvább modorban parancsot mutat elő, melynek alapján tölem Görgeynek, a lázadók vezérének landauer kocsiját követelte. Hiába bizonyítottam neki, hogy nincs és nem is volt itt s hogy kutassa ki az egész házat. Szörnyű gorombaságra fakadt. Már-már remegve vártam, hogy reám üt vagy bezárat. Lehetetlen leírnom, mit éreztem ezen lealacsonyításon. Másnap mindenütt kereste a kérdéses kocsit, mely itt nem, de Görgey ittléte alatt Z. házában volt s onnan a sereggel együtt az orosz táborba ment. Midőn erről meggyőződött, feljött Zsiga fiammal. Itt reggelizett s azt mondá neki: „Édesanyja tán neheztel reám, hogy tegnap oly nyers modort tanúsítottam iránta?“

Alig távoztak el Aradra, reggel kilenc órakor új meglepetésünk volt. *Schlick*, *Lobkovitz* s még hat tiszt jött ki vadászni, mert a nálunk lakó vadász-major meghívta őket. Képzelheted zavarunkat! *Schlick* kedves, nyájas volt s legkevésbé se éreztette neheztelését, de a büszke herceg kissé haragosnak látszott. *Schlick*nek elmondám az előtte való estvei szenvedésemet, melyet ő is indokoltnak tartott s így szólt: „Találkoztam már avval a tiszttel és ismerem, majd megkapja ezért a magáét.“ „Talán tulságos szolgálati bunzgoságból tette?“ — kérdém tőle; de evvel válaszolt: „Lehet az ember buzgó anélkül, hogy goromba volna.“

Több mint két óra hosszat voltak itt s ezalatt a lovak kipihenték fáradtságukat. Az egész idő alatt igen szívesen beszélgetett, természetesen többnyire a háborúról, fényes győzelmeiről s a rebellesekről folyt a szó. Amint szavaiból értettem, a magyar foglyokra szomorú sors vár. Nm lesz itt szó kegyelemről; még a tiszta honvédtisztek is közlegényeknek soroztatnak be, a többiekre golyó, akasztófa, fogság, stb. vár. A pénz tökéletesen el van törölve és semmi kárpótlás se lesz érte. Azt állítják, hogy többnyire a

pártütők fejének, a császár ellen harcoló katonák és a líferánsok kezében vagyon; ezek pedig nem érdemelnék kiméletet. Természetes, hogy sok ember ártatlannúl szenved miattuk.

Duschek alkalmasint mentve lesz. *Görgey* pedig, mint *Schlick* állítja, *Paskiewich*nél marad. „Nem tartom némes tetteknek — mondá azután — hogy saját bőrének biztosítása végett egy egész hadsereget feláldozott.”

A tegnapi nap ismét nyugtalanúl telt el. *Schlick* elmenetele után már igen fáradt voltam s szinte örültem, hogy hamarabb lenyugodhatom, midőn d. u. egy osztrák trombitás hivat ki s kérdé, hogy hány szobát adhatok a magyar foglyok számára, kik mind hálásra jönnek ide. — Borzasztó volt ezen valódi halotti menet, mely most vonult Világoson át. A 7—8 ezernyi közlegény osztrák lovasok- és gyalogosoktól kísérve kivezettetett a vár előtti mezőre; a tisztek nagy serege egy perc alatt kocsik- s lovakkal együtt elfoglalták házunkat, kertünket. A sereg *Vécsey* temesvári serege volt. Ezen szegény nyomorult emberek a hegyek között bujkáltak, több napig éhséget szenvedtek s mi alatt meleg étel készült, csak úgy falták a száraz kenyeret. Több nő is volt köztük. Vacsorára százan is lehettek.

Mint állok pénz dolgában? tudni fogod. A nyomor végnélküli. *Stein* csak 60,000 frtot veszített.

Élelmiszereim már a végére járnak. Ez a háború ugyancsak kifosztott mindenből. Pénzért se lehet kapni semmit.

Nagy és kis gyermekeink kezeid csókoljk és velem együtt óhajtják látni jó atyjukat. Oh, bár közelítene már az a boldog pillanat! Hidd meg, kedves barátom, úgy érzem, mintha már évekig volnánk elválva egymástól.

Világos, 1849. augusztus 25. Szeretett édes barátom! Tegnap írtam nagyon részletes sorokat, de tartván tőle, hogy nem kapod meg, a mai postával is küldök néhány érdektelen sort. Nem tudnám szóba

foglalni, mennyire óhajtanálak látni s mennyire szeretnék ismét oltalmazd és gondoskodásod alatt élni. Sokszor azt hiszem, a szívem megreped. Elég, hogy Isten annyira megáldott, hogy egészségem még nem bomlott meg egészen.

A kolera már itt is uralkodni kezd. Aradon igen nagy mértékben dühöng. Egész házak halnak ki.

Gazdaságunkról nincs mit írnom, kedves barátom. Ez tökéletes pangásban vagyom. Ami természetményünk volt és van, a seregek számára harácsolják össze. A szőlők szinte leemésztetnek szüret előtt. Nem tudom, miből fizetendnek az árendások?

Világos, 1849. aug. 28. Tegnapelőtt egy orosz ezredes és major volt nálunk szálláson. Vagy harmindfélszáz kozákkal mentek itt keresztül. Nem is képzeled, k. barátom, mily kedves, jó emberek ezek! Hálás köszönettel vesznek mindent. Az ősz ezredes csak oroszúl beszélt. Vele csak Marie és Nachtigal társalgott, de a major gyönyörűen beszélt németül és franciául. A velük töltött félnap egészen felvidített bennünket.

Világos, 1849. szept. 4. Lökösházára semmi esetre nem mehettünk volna azon napra, mert a körülete levő oláh helységek ezt is megtámadták, a kertből mindent, sok szénát, zabot elraboltak; a házat pedig úgy mentették meg, hogy Zsiga fiam Schlicktól 12 katonát kapott, akik vagy tíz napig kiinn tanyáztak. Vagyonunkat nagy részben kétségkívül lentlétem mentette meg. Eddig, hála Istennek, csekély kárunk van; de a parasztok is igen szerették, hogy köztük maradtam, a nehéz időket velük kiálltam s ahol csak lehetett, segítettem rajtuk és osztottam a terhekben. Hidd meg, igen megnyugtató azon öntudat, hogy kötelességünket híven teljesítettük. Te, édes barátom, a körülmények által kisodortattál hivatásod köréből, mint házigazda, férj és apa. Most megtettem helyetted a tiedet is és ezer hálát adok a Mindenhatónak, hogy eddig megoltalmazott.

A parasztok gyanítják, hogy újból adniok kell szőlődézszmát. Hogy ezt megelőzzék, az idei csekély termést leszedik és Aradra viszik. De hidd el, édes barátom, nem tudnám jó lélekkel ellenezni. A szegény nép minden pénzétől megfosztva, még sót sem vehet magának; így legalább néhány garast kap a mindennapi szükségére. Egyébiránt oly rossz szüret lesz, hogy ezer akó dézsmára sem lehetne számítani.

A mócok eddig még nem adták meg magukat s ezért most is Buttyinban és vidékén van a katonaság. Majorunk hatot lövetett agyon a múlt héten. Az halatszik, hogy a fegyvert mindaddig nem teszik le, míg minden concessiót meg nem adnak nekik épp úgy, mint a rácoknak. A muszkák már kivonultak a megyéből, de amint hallom, még Nagyváradon vannak.

Ma ismét meggyőződtem, hogy egyedül csak itt-létem mentette meg házunkat a pusztulástól. Vásárhelyi Juli házát, mivel senki se volt benne, teljesen kiabolták és szétrombolták, ágyneműit ellopták, függőnveit letépték s minden almáriomot feltörtek.

Világos, 1849. szept. 12. Igen meg fogsz ütközni, hallván, hogy ma éjjélkor Zórádót befogták Aradon. Azon gyanuban vagyok, hogy valami ezredessel levelezett; ennélfogva ma reggel egy tiszt jött ki és minden irományát lepecsételvén, magával vitte. Szekrényeit szintén lepecsételte.

Sok dolgom vagyok. Majd minden nap katonai bekvártélyozás van nálunk. Ma éjjel volt itt egy becsületes német major, ki Suikovszkyékat jól ismeri. Tegnap a bandát az udvarba hozatta s egy óránál tovább játszatta. A legelső darab, melyet húztak, a „Szökött katona“ volt. Mindnyájan könnyezve hallgattuk.

Arad, 1849. szept. 14. Ma reggel jöttem be J.-val, gondolván, hogy Tuttival¹⁾ együtt a várba megyünk.

Naponta ha lefekszem, köszönöm az Istennek, hogy még megoltalmazott.

1) Vásárhelyi Judit

Nem gondolod, Édesem, mily folytonos rémülésben élünk! Bárminő tisztán érzi is magát az ember, de minden legkisebb ellensége is a legnagyobb bajba keverheti, ha személyes bosszúját akarja kitölteni. Nyugodt lehetsz, hogy igen vigyázva beszélünk, mert jól tudjuk, hogy még a falnak is füle van.

Egy keresztülvonuló ezredes nagyon felizgatta a világosi népet, hogy semminemű dézsmát ne adjon. Magam sem tudom, mi lesz már ebből?

Világos, 1849. okt. 10. Szeretett kedves barátom! A mult postával küldtem néhány sorból álló levelet, melyben a gyászeseményről tudósítalak. Akkor még titkon az a remény táplált, hátha még sem megy végbe és a forrón óhajtott amnesztia még a vészhelyen fogja őket a haláltól megmenteni! Mint a Messiást vártuk aznap az aradi hírt. Én bizton reménylettem és hittem, hogy ily borzasztó dolog *nem történhetik meg*. Épp, midőn Laci fiamnak a zongora-órát adom, lép be Urbán Gyula halálsápadtan és hozza a szívrepesztő hírt, hogy mind a tizenhárom elveszett! . . . Édes barátom, ne kívánd, hogy bővebben szóljak a reá következő napokról. Ezt csak érezni lehetett, de leírni lehetetlen. Soha, soha oly iszonyú fájdalmat nem éreztem.

Itt azt beszélik, hogy ugyanaz nap Pesten, Nagyváradon, Temesvárott és Pozsonyban szintén nagy-szerű kivégzések voltak a *Latour* halála napjának megboszulására. Hány ösmerősünk lehetett közöttük!“

Hajna több ízben házkutatást tartat Világoson, majd *Nugent*-féle gyalogsággal rakatja meg a helységet. Azt hiszi, hogy *Kossuth* utasítása szerint Csány Bohusékhöz szállíttatta a koronát. *Bohus* János egy ízben erősen kifakad emiatt, de alig is menekül meg a börtöntől.

Szögyény Antónia a szabadságharc alatt sokat áldoz a hazaszeretet oltárára. A lakásával szemben

levő alsó kastélyban száz tábori ágyat helyez el a sebesült honvédek számára. Ápolja, ételmezi őket, tépést csinál sebeikre. A dicsőségesen folytatott, de gyászosan végződött önvédelmi harc leveretése után a hazára borult komor fellegek közt csillagragyogásként tündöklük a neve; fáradságot nem kímélve, anyagi áldozatot nem sajnálva, szabadságát nem féltve halad a nagy cselekedetek útján.

Míg a börtönre vetett honvédek a kutyaólnál is piszkosabb celláikban éheznek, fáznak, azalatt Bohusné a rabok érdekében adakozásra szólítja fel embertársait. Első gyűjtőívét azonban csak 124 forint 18 kr.-ral zárja le. A második gyűjtő-ívén szereplők neveit, mely már szép eredménnyel zárult le, im itt közöljük:

„ADAKOZÁS

szerencsétlen embertársaink ápolására.

Kezdetett 1850. januárius 20-án.

Bohus-Szőgyény Antónia.“

p. f.

Atzél Sándornő 50 pár karmantyu, 12 sapka, 24 p. harisnya és — — — — —	115
Bohus Jánosnő 60 p. karmantyu, 36 sapka, 28 törülköző, 24 zsebkendő, 24 p. harisnya, 6 nyári öltöny és — — — — —	360
Máriássy Zsigmondnő — — — — —	50
N. N. 4 darab ruhanemű és — — — — —	2
Rose Liedemann 42 karmantyu, 6 nyakkendő, 1 p. téli lábravaló és — — — — —	100
Fröhlich Frigyes gyűjteménye vagy 25 db. különféle posztó ruhanemű és — — — — —	100
Semsey Éva 68 pár harisnya, 60 karmantyu, 22 nyakkendő és — — — — —	50
Révay Róza 3 lábravaló, 68 pár harisnya, 150 karmantyu, 24 nyakkendő 6 sapka és — — — — —	100
László Szüts — — — — —	50
B. Révay György — — — — —	50
Tallianné: 105 frt, Szentkirályiné: 1 frt, Szemeréné: egy nagy juhászbunda, 2 pokróc és 10 frt, gr. Teleky Ádám: 10 frt, gr. Teleky Soma 10 frt, Fehérváry Kárász	

Sarolta: 50 frt, gr. Károlyi Gy. urnő 100 frt, Szemere Pálné: 2 frt, Rhédeyné: 2 frt, Andrássy Manó gr.: 50 frt, Keglevich Béla: 2 frt, Gicz Péterné: 10 frt, Maithényi Mislai Etelka: 10 frt, N. N.: 100 frt, gr. Mikes Bencze: 5 frt, gr. Teleky Samuné: ruhaneműek, gr. Teleky Domonkosné: ruhanemű és pénz, Csekonits Liphay Leona: ruhanemű, Gyulai: 5 frt, Petyánszky Amália, B. Gerliczy Vincéné: ruha. Itt találjuk továbbá br. Brukenthal Mihálynét, Brukenthal Sofiet, Bethlent, Rhédeinét, Mikes Istvánnét, gr. Teleky Lajosnét, Székely Mihálynét, Bornemisszánét, gr. Teleki Miklósnét, Bánffy Pálnét. Valaki névtelenül ezt írja: Én is: 30 frt, Bethlen Teleky Zsófia: 8 frt, Splényi Henrik: 10 frt, Mikes Benedekné: 20 frt, Dapsy Hámos Clementinea: 10 frt, Szüts-Fráter Borbála, Patay Ferenc, Vörös János, Szilassy József, Puky Márton, K. S., Schröderné, Geibel Weiss Leona, B. Jeszenák Forgách Lujza: 60 frt, Thurnovszky Frigyes, Grabovszky, Blaskovits László, Alter Antal boltja: 20 frt, Blaskovits Bertalan: 50 frt., gr. Pejachevits Budáról: 10 frt, Jankovits József: 20 frt, Teleky Lajosné, a Magyar színház előadásának jövedelméből háromötöd rész Hollósy utolsó felléptekor: 496 frt, Prély István gyűjteménye 3 évben: 48 frt, Balázs Ede gyűjtése: 56 frt, Sz. L. és neje Marich: 30 frt, Andracky Etelka gr.-nő: 50 frt, Szirmay Ádámné: 60 frt, Pázmándy Dienesné: 12 p. harisnya, 24 karmantyu, Máriássyné által a r. egyház gyűjtése Gyömrőről: 39 frt, özv. Kray bárónő: 10 frt, Marich Kray Franciska bárónő: 10 frt, Kray Amália bárónő: 10 frt, Tajnay Jeszenszky Vilma: 20 frt, Bezerédy Elek Zalából: 18 sapka, 18 zsebkendő, B.-né: 16 sapka, N. N.: 15 frt, több pesti honleány által ingyen varratott 68 p. fehérnemű, köttetett 30 sapka s szegetett 150 zseb- és nyakkendő, Leiningen Lissányi gr.-nő: 10 frt, Rónayné gyűjteménye Szegedről: 44 frt. 24 kr., László Szüts Jozefa: 3 p. fehérnemű és 10 frt, Barabás Miklósné 1 süveg cukor, 2 font kávé, egy csomó tea, olaj, rum, szalámi, 4 üveg szesz, 1 kávé, 1 teamasina, éjjeli lámpák, varróeszközök, különféle teák, 1 kenyér, 3 csomó dohány az újpületi foglyok számára, Bezerédy István 20 frt, Egy valaki: 2 p. téli topánka, 1 sapka, Braunné: 10 frt, Szücsné: 2 zsák burgonya és 80 frt. 33 kr., Kanitz Manó: 12 kanál, 12 evőszó, 12 haj- és 12 ruhakefe, 12 fésű, 24 tucat csont, 12 t. kisebb gomb és 5 frt, Barabás Miklósné gyűjteménye: 19 frt, Varhagem Emília: 3 téli nadrág, 1 sapka, 8 p. harisnya, 1 sál, 1 .

kesztyű és 5 frt, Révay. Keglevits Róza gr.-nő: két vég vászon, 50 p. harisnya, Baldacci: 10 frt, Németh János gyűjteménye: 10 frt, Braeuer Weiss Lujza gyűjtése: 277 frt, Englaender Ármin: 20 frt, Gamperl Marianna: 3 zsák burgonya az újpületi foglyoknak.

A gyűjtés eredménye: 3412 frt. 44 kr.

Ez összeg is csekélynek bizonyúl a foglyok számarányához képest. Kibocsátja tehát harmadik gyűjtőívét:

„Minthogy szerencsétlen embertársaink szomorú állapotán még eddig segítve nincs s inkább nyomorban és inségben sínlődnek, minden nemes emberbarát újólág felkératik tehetsége szerint annak enyhítésére kegyesen adakozni“.

Bohus-Szögyény Antónia.

Újra kezdetett 1851. november 1-én.

3412.44

Bohus János és neje, Szögyény Antónia 40 sapka, 24 pár harisnya, ruhaneműek, 10 akó bor 1 mázsa dohány s különféle főzelékek a várba és	1200.—
Karátsonyi Guidó	50.—
Gr. Károlyi György	300.—
Gr. Teleky Miksáné gyűjteménye	124.—
Odeschalcky hercegnő	50.—
Nádasdy Albertné gyűjtése	81.30
Műkedvelők által adott hangverseny tiszta jövedelme	1039.54
Br. Gerliczy Vince és neje, Stankovánszky Erzsébet	100.—
Forinyák János fizetett	5.—
Szántay fizetett	2.—
Pejacsevich grófnő, szül. Jankovich	20.—
N. János	20.—

Itt szerepelnek még Szirmay gr.-nő, szül. gr.-nő Klobusiczky, gr. Szirmay György, gr. Szirmay Ottó, az előbbi íven említettek közül sokan; valamint N. N.: az újpületi foglyoknak karácsonyra 20 frt., Rohontzy Sis-sányi Klára: 10 frt., Urbán Sissányi Szilárdka: 10 frt., Pritter 12 frt., Adele, Henriette, Alice, Arthur: 6 frt., gr. Teleky Samunő: 10 frt., Kállay Istvánné: 12 p. harisnya és 5 frt., Benedek: egy téli posztó-öltöny, Tassy Amália: 5 frt., Teleky Júlia: 50 frt., Nógrád vm.-ből való gyűjtemény: 124 frt., gr. Traunnő és leányai, Hermina és Kátinka: 30 frt., Marich Kray Franciska bárónő: 10 frt.,

Kray Amália bárónő: 10 frt., faragott munkákért Kassáról: 124 frt., özv. br. Kraynő: 10 frt., Patrubán Gyertyánffy Terézia gyűjtése: 120 frt., Csáky Lassanszky Ludmilla gr.-nő: 50 frt., Sulkovszky Dietrich Anna hg.-nő: 40 frt., bars megyei gyűjtemény: 162,30 frt., műkedvelők által adott hangverseny jövedelme: 915 frt., gr. B. L.-nő: 50 frt., Liedemann Róza: különféle fehérenemű egy fogolynőnek és 40 frt. (Sok olvashatatlan aláírás után) Rónayné által bánáti gyűjtemény: 100 frt., br. Manassyné: 5 frt., Thurn Erzsébet: egy öltöny a lengyel fogolynőnek.

Az ív nincs lezárva. Kb. 8,000 frt. gyűlt össze.

A mindenüktől megfosztott hősök hálásak jötevőjük iránt. Az 1850. év tavaszán 150 fogolytisztnévaláírásával ellátott emlék-albumban a rajongó szeretet hangján emlékeznek meg róla.

Díszes dobozban 150 drb. különböző színű papírlap, melyek mindegyikén egy-egy főtiszt névaláírása s néhány kivételével egy-egy emlékvers, emléksor van.

Kiss Károly ezredes, 10 évre elítélt várfogoly, gyönyörű sorokban tolmácsolja üdvözetét és vigasztalan lelkivilágát:

„Úrnő! vedd üdvözetét szomorún, azt nyújtja a költő,
Kinek lantja s kardja széttördezve hevernek.
A lantot s kardot a világosi napok tördelék szét
Mit vesztett, az egek nem téríthetik meg többé!
Világos úrnője, élj nyugton s boldogul!
S nálad eltört kard s lant, Isten veletek!”

Remellay Gusztáv, volt törzshadbíró, ezt a röpke gondolatot veti papírra:

„Egy *elvért* küzd, *elvért* harcol a másik.”

Majd Tallián Endre soraival találkozunk:

„Hiszed a rablánc rózsafüzérré változása eshetőségét?”

Világos

Engem ez veszteni és túrni tanít.”

Látjuk továbbá az album levelein Degré Alajos, Desewffy Lajos, Egerváry János, Pongrácz Ferenc őrnagyok és Okolicsányi József alezredes névaláírása-

sát. Okolicsányi ezenkívül zöld selyemkötésű könyvbe ötszakaszos költeményt írt

„BOHUS JÁNOSNÉ SZÖGYÉNY ANTÓNIA

úrnőnek. Hálaérzetűl
az aradvári foglyok.“ felirattal.

A Világosnál ért veszteség nagyságán kesereg,
midőn csüggedt lelke a magyar szabadság megásott
sírjára száll vissza:

„Világos hegy ormain,
A régi vár romjain
Búsan áll a magyar.
Világosnak fontossága,
A magyar szabadsága
Sírba vannak már.
A hegytető tövében,
A lombos kert ölében
Ül a vár asszonya.
Scytha-vér sarjadéka,
Ős erény ivadéka,
Jó vendégszerető.
Arra, arra, bús vándor!
Ő a szelid s jámbor!
Letörli könnyeid.“

A pesti újépület (Neugebaeude), Komárom, Kufstein, Olmütz, Josefstadt és Theresienstadt börtöneiből is sűrűn érkeznek hálát rebegő levelek a szegény honvédektől Szögyény Antóniához.

Vásárhelyinével karöltve éveken keresztül folytatja a gyűjtést. Mintha valamennyi emberi gyarlóságtól megtisztulva, a Teremtő nyomdokain haladna, kinek világokat alkotó keze az utolsó fűszálról is gondoskodik: mindenütt ott van, a hol a szükség nagy; mindenkit hajlékába fogad, kit a nyomorúság vagy kétségbeesés hozzája úz. Nehéz mun-

kájában akadályok is hátráltatják. Még a jótékony-
ság gyakorlásához is engedély kell! Ime Prottmann
levele:

„Tekintetes

nemes BOHUSNÉ, szül. nemes Szögyény Antonia
úrnőnek

Pest.

Tekintetes Asszony!

Minthogy a helybeli cs. k. katonai kerületi
parancsnokság folyó hó 14-én 2455. sz. a. hatá-
rozatában Tekintetességednek folyó hó 11-én be-
nyújtott kérelmére, melyben jótékony célra ren-
dezendő hangversenyre engedélyt kér, kifogást
nem emelt: ezennel megengedtetik Önnek, hogy
a f. é. március hó 23-án a Kaszinó termében sze-
mérmetes házi szegények javára műkedvelő
hangversenyt rendezhessen. Erről tudomásvétel
végett Önt értesíteni szerencsém van.

Pest, 1851. márc. 17.

PROTTMANN
várfkapitány.“

Minthogy azonban a Prottmann által kijelölt ha-
tárt a folytonos gyűjtés alatt átlépi, sokszor meg-
gyűlik a baja a rendőrséggel. Több ízben megidézik s
mikor ez sem használ, Prottmann evvel a hivatalos
átirattal akarja megfélemlíteni:

„Másolat 1545.

210.

A cs. k. várfkapitánytól Buda-Pest. Tekintetességed!

A helybeli cs. k. katonai kerületi parancs-
nokság f. é. ápr. 18-án 430. sz. rendeletével a
nagyváradi hadbírósnak feljelentésére, mely
szerint az itt helyt lakó nők, Pathrubán Teréz és
nemes BOHUSNÉ SZÖGYÉNY ANTÓNIA az-
zal vádoltatnak, hogy emigránsok és politi-

kailag kompromittáltak részére gyűjtéseket rendeznek, ez ügyet további eljárásra átteszi. — A megejtett vizsgálat eredményekép a cs. k. katonai kerületi parancsnokság folyó hó 7-én 652. sz. értesítésével ide jelentette, hogy a III. magas Armec-Commando folyó hó 3559. sz. alatti rendeletével azon utasítást adta, mely szerint BOHUSNÉ levélben innen figyelmeztetendő, hogy politikai demonstrációkban való minden részvételtől, nevezetesen emigránsok vagy más kompromittáltak javára bármi néven rendezendő gyűjtéstől tartózkodjék, ellenkező esetben az ebből reá elkerülhetetlenül háramló súlyos következményeket viselni köteles.

Minthogy BOHUSNÉ jelenleg birtokán, Világoson tartózkodik, felkérem Tekintetességedet, vele a fenti rendeletet szószerinti szövegében írásban közölje s a megtörtént szószerinti közlés igazolásakép az általa sajátkezűleg aláírt jegyzőkönyvet ide felterjessze, hogy ez a helybeli katonai kerületi parancsnokságnak beküldessék.

Pest, 1854. szept. 19.

PROTTMANN s. k.“

Hogy Prottmann felszólításának most sem lett foganatja, jól tudjuk. Szögyény Antónia akarata erősebb a rendőri hatalomnál is, ámbár valószínű, hogy nagyfokú bátorságához még nagyobb fokú élelmeség is járult. Világoson gyakran kastélyába hívja az intelligensebb nőket uzsonnára és — munkára. A téríték egyszerű: vajaskenyérből és teából, vagy kávéből áll. Nem illik ilyenkor lucullusi lakomát csapni, mikor a szegények sorsát minden percnyi mulasztás is súlyosbítja. Szabnak, új belső ruhaneműeket varrnak, harisnyát kötnek az ebédlő nagy asztala mellett a foglyoknak s a község szegényeinek. Az anyagot saját pénzén vásárolja s a munkából övé az oroszlán-rész.

Az 1863. évben szörnyű csapás éri Világost. Úgyszólván semmi termés nincs. Bizonyára az éhhalál köszönt be a szegények kunyhójába, ha *Szőgyény* Antónia védőszárnya alatt kenyérosztó-egyesületet nem alapítanak a magyarvilágosi nők. Emberbaráti kötelességük teljesítése kétségtől méltó az utókor elismerésére, de hogy a csapás nagyságához képest megfelelő eredményt érhettek el, abban Bohusnének tetemes része van.

Az 1864. év januárjában létrejött kenyérosztó egyesület működéséről az alábbi iratok s kimutatások szólnak:

Másolat.

JEGYZÖKÖNYV.

Felvéve Magyar-Világoson, 1864. évi január hó 4-én.

Jelenlevők:

Az alúlirottak.

Tárgy:

Az e községben létező, legszélsőbb inségre jutott és nyomorban sínylődő családok élelmezése, illetőleg az éh-haláltól való megmentésére alakulandó „nőegyesület” megalapítása.

Az e célból összehívott és összegyűlt e községi úrhölgyek egyakaratólag és egyhangúlag kinyilvánítják, hogy az elvitázhatatlan nagylelkű földbirtokosnő, *Bohus—Szőgyény Antónia* ömértósága, hazánkban általánosan ösmert úrhölgy és jótevő aszszonyságának távollétét e percben leginkább sajnálják, mindamellett emez egyesület első elnökévé kiáltják.

Minthogy azonban távolléte által ezen oly üdvös célhoz való járulásától, okos tanácsadásától ezen egyesület meg van fosztva, itt lakó, köztiszteletben ösmert Ntes Bartha Aloiza úrhölgyet választják helyettes elnöküül; rendes egyesületi tagúl pedig a következők jelöltettek ki:

1. Kunos Andrásnő, 2. Noviczky Mihálynő, 3. Rátz Istvánnő, 4. Deutsch Józsefnő, 6. Zorád-Kele-tsényi Mária, 6. Andrényi Józefa, 7. Károly Mária, 8. Henny Anna, 9. Gyarmathy Mihálynő, 10. Zehe Jánosnő, 11. Pap Jánosnő és 12. Pserhofer Zsófia.

Súlyosabb teendők kivételére a következőleg megnevezett férfi-bizalmi tagok jelöltettek ki:

1. Krum Antal plébános úr elnökül (férfiak részéről), 2. Deutsch József úr, 3. Löbell Ferenc községi jegyző egyesületi jegyzőnek, 4. Venczel József úr egyesületi segédpénztárosnak, 5. Bartha Ferenc, Zóránd Ferenc és Noviczky Mihály urak mint egyesületi tagok.

A második elnöknő és pénztárosnő kijelölésével Bartha Aloiza elnöknő asszonyság bízott meg.

Ezzel a jegyzőkönyv felolvastatván, lezárattott és aláíratott.

K. m. f.

Következnek az aláírások.

Másolat hitelül

Löbell, jegyző.

Másolat.

Felhívás,

melylyel a Magyar-Világos mezővárosában lakó t. cz. előkelőbb urak, urhölgyek és polgárok az e községben lakozó legszélsőbb nyomorra és inségre jutott munkára képtelen családok élelmezhetésére a könyörülő emberiség nevében tisztelettel meghivataknak és kik magukat az alább írt önként ajánlott pénzösszegnek havonként előre leendő lefizetésére nevük megjegyzésével kötelezik.

Tételszám	Az adakozó neve	Az adomány minősége		Tételszám	Az adakozó neve	Az adomány minősége	
		frt.	kr.			frt.	kr.
1	Ngos Bohus István úr	10	—	34	Urbányi Terézia	—	30
2	Bartha Aloiza	2	—	35	Mondroncsik András	—	50
3	Krum Antal	2	—	36	Kiesznér József	2	—
4	Heny Anna	2	—	37	Scherer Mari	1	—
5	Bartha Emilia	1	50	38	Kirilovits Lenka	—	20
6	Löbell Róza	1	—	39	Szálkay Györgynő	—	10
7	Kunos Andrásnő	1	—	40	Valerian Károlynő	2	—
8	Magyary Ajnosnő	1	—	41	Zorád Ferencnő	1	—
9	Varga Andrásnő	1	—	42	Pap Jánosnő	1	—
10	Schauer Józsefnő	—	50	43	Hofbauer Magda	1	—
11	Ketseti Péternő	1	—	44	Hofbauer Adolf	1	—
12	Czoller Jánosnő	—	50	45	Fritz Katalina	1	—
13	Hinger Józsefnő	1	—	46	Schumiczky Rozália	2	—
14	Vieland Antalnő	1	—	47	Stiller Amália	1	—
15	Müller Józsefnő	—	50	48	Vass Cecília	—	20
16	Krausz Abrahámnő	—	50	49	Kuburay Erzsébet	—	30
17	Altschäfer Károlynő	—	50	50	Moldoványi Frederik	1	—
18	Tille Jánosnő	1	—	51	Noviczky Anna	1	—
19	Donhauser Ferencnő	1	—	52	Asperger Ágoston	—	30
20	Kober Antalnő	—	50	53	Steinbach Mórítz	1	—
21	Fritsch Károlynő	1	—	54	Kelecsényi Mária	1	—
22	Zehel Anna	1	—	55	Mangold Louiza	1	—
23	Deutsch Józsefnő	5	—	56	Károly Mária	—	20
24	Deutsch Sidonia	1	—	57	Rátz Karolina	—	50
25	Pserhofer Zsófia	1	—	58	Muszka Julia	—	20
26	Vogel Paulina	1	—	59	Zagorátz Gábor	—	50
27	Krebsz Julia	1	—	60	Kontur Anna	1	—
28	Andrényi Josefa	1	—	61	Eger Antalnő	—	50
29	Novitzky Mihálynő	2	—	62	Jugl Antal	—	0
30	Novitzky Pálínkás Kati	—	50	63	Szilágyi Mihály	—	50
31	Gyarmathy Mihály	1	—	64	Bohus Antónia ömél.	20	—
32	Venczel József	1	—	65	Zehe János	2	—
33	Háger Konrád	1	50	Összesen befolyt		75	30

Andrényi Josefa m. k.

Löbell Ferenc m. k.

gyűjtők.

Löbell jegyző.

A jegyzőkönyvi másolatot és az idecsatolt kimutatót a következő levél kíséretében küldte el az egyesület jegyzője:

Méltóságos világosvári

BOHUS ANTÓNIA úrhölgynek

Pesten.

Nagyon is meg lévén győződve, hogy Méltóságod mindenkor, de különösen a jelen téli évadban az idő mostoha csapásaitól sujtott drága honunkban — fájdalom — nagyon is elszáryalt nyomor és inség lehető enyhítése tekintetében nemcsak áldozatokat tesz és tett, de ezen nyomasztó állapotban tetteles fáradalmaival is a szegénysorsúak fentartásának aggodalmaival terhelve, a lehetőségénél jobban is működni méltóztatik, mint ezt egészségi szempontból kívánni lehetne

Ezen, az emberiség könyörülő, magasztos érzelmeit hathatósan felélesztő nemes eljárásáért az Ég meg fogja áldani. Koszorúzza az isteni hatóság Méltóságodat minden kigondolható javadalmakkal, de különösen tartsa meg számos éven keresztül kívánt egészségével, amen!

A nemes és jó példa követőkre talál! í

Áthatva Méltóságodnak nyilvánossá vált nagykegyű és nemes intézkedései által, Magyar-Világos mezővárosában több úrhölgy és polgárnő közvetítésével, kik közül különösen Bartha Alóiza asszonyságot, Andrényi Jozefa kisasszont és Deutsch Józsefnőt kell kiemelnem, a férfiak részéről pedig főtisztelendő Krum Antal urat és Noviczky Mihály jó barátomat nem felehetem ki, f. hó 4-én a működő „Nőegylet“ megalakult. Eredménye ezen működésnek, hogy az 1. alatti gyűjtőív tanúsítása szerint eddig 75 frt. 30 kr. gyűlt össze; ezenkívül Venczel József kertész úr több, itten tartózkodó aradi szőlőbirtokostól 25 frtnyi adományt gyűjtött. Ezen utóbbi összeg azonban 3 óra leend felosz-

tandó és így eddig 83 frt 63 kr. van havonként kenyérvételeire s már f. hó 10-én 60 lélek el is láttatott kenyérel. A kiosztás hetenként kétszer fog gyakoroltatni. A szükölködők számához képest még nincs ugyan elegendő anyagi erőnk, azonban reméljük, hogy az alap még szaporodand.

A nőegylet megalakulásáról szóló 1. jegyzőkönyvet 2. alatt bátorlakodom hiteles másolatban felterjeszteni.

Ha Ó-Világos részéről is történne ez ügyben valami, igen kívánatos volna; ámde ott mitsem akarnak erről tudni és így a következmények még homályba bukolvák.

Méltóságodtól ezer bocsánatot esdeklek, ha alkalmazatlan vagyok; ámde igen jól esik, ha eddigi sáfárkodásomról számolhatok, ezt különösen is kötelességemnek tartván.

Mindenkor tanúsított nagylelkű becses jóakarátába és ezentúli kegyes pártfogásába magamat ajánlani bátor vagyok, ki holtomig családommal együtt meg nem szűnök drága életéért és egészségéért a Mindenhatót imádni.

Méltóságos asszonyunknak, jótevőnknek
Magyar-Világoson, 1864. január 11-én,

őszinte és forrón tisztelő szolgája
LÖBELL, nőegyesületi jegyző.

Méltóságos Világosvári

Bohus-Szögyény Antónia urhölgynek.

A Magyar-Világoson alakult kenyérsztó nő-
egyesület tagjai részéről a világosvári nagyérdemű

BOHUS-CSALÁD

kegyességéből a magyarvilágosi kenyérsztó egyesü-
let rendelkezésére ajánlt adományokért a sinylődő
emberiség nevében a leghálásabb köszönet nyilvání-
tatik.

A Mindenható áldásának bőszeruza árassza el Ő
Méltóságukat ezen a szűkölködők sorsain segítve
könnyített jótéteményeikért.

Vajha a résztvevő ártatlan gyermekek áhitatos
imája a Mindenható Istenség szent trónusához ha-
tolna!

Ez imánk.

Az emberiségen való könyörületesség magasztos
eszméjéből kiindulva, Méltóságod ezentúli támogatá-
sát kérjük.

Magyar-Világoson, 1864. január hó 20-án.

Bartha Aloiza, mint helyettes elnöknő, *Löbell*
jegyző, *Krumm Antal*, *Gyarmathy Mihályné*, *Löbell*
Róza, *Deutsch Katharina*, *Kunos Rozália*, *Novitzky*
Therézia, *Rätz Karolina*, *Vogel Paula*, *Zorád-Kelecsé-*
nyi Mária, *Zehe Anna*, *Kúnosy Mária*, *Magyari Regi-*
na, *Steinbach Regina*, *Andrényi Jozefa*, *Pserhofer*
Zsófia, *Venzel József*, *Novitzky Mihály*, *Kunos And-*
rás, *Henny Anna*.

A felirathoz a következő kimutatást csatolta az
egyesület jegyzője:

KIMUTATÁS

a Magyar-Világos kenyérosztó nőegyesületének
alapjához befizetett összegekről, vonatkozólag a már
felterjesztett 1. kimutatásra.

Az adakozó neve		Adomány		Az adakozó neve		Adomány	
		frt. kr.				frt. kr.	
Mélts. Bohus Antónia		10	—	Allenbacher J. (lőkös- házi ispán		1	—
Nagys. Bohus Júlia		5	—	A nagyvendéglős által adott táncvigalom alkalmával be- folyt 14 frt 85 kr, ezen összeg fele az óvilágosi alakulásban levő egyletnek átrésignáltván			
Egy házi estély alkalmá- val begyűlt		10	35				
Főbirói hivataltól áttett		2	—				
Klein M. galsai vendéglős		2	—			7	42
Daraba Károly (törpe)		—	50				
				Összesen : 38 27			

Az első kimutatásban levő összeg hozzá	75 frt 30 kr.	
Alapösszege	113 „ 57 „	
Január hóra kiadatott	89 „ 68 „	
Maradt február hóra	23 „ 89 „	

Löbell, a K.-O. N.-E. jegyzője.

Ezek a levelek, valamint a kimutatások fényesen igazolják a kenyérosztó egyesület nehéz munkájának eredményét. Ezideig azonban csupán Magyar-Világos dicsekedhetett emberbaráti intézménnyel; Ó-Világos nyomorgó szegényeit ellenben az éhenhalás fenyegette. Ugyane válságos napokban *Löbell* magyarvilágosi és *Sorbán* óvilágosi jegyzők közt hirlapi harc keletkezett, melynek okát az alábbi levélben adja *Löbell*: „Bátor vagyok hinni, hogy Méltóságod az *Ara-di Ujság* 7. számában „óvilágosi“ által beiktatott s egyletünk ellen kikelő rágalmazást méltóztatott elolvasni. Feleletem ugyancsak azon lap 9. számában „magyarvilágosi“ cím alatt megjelent. Nem tudom, voltam-e elégtévő, hogy a világosi cikkírónak a valódiság alapján megfeleltem? Kecsegtetés nélkül mondom, itt nemcsak hogy megelégedésre találtam, hanem a román intelligencia is méltányolta feleletem

épp annyira, mint ahogy az óvilágosi cikkirót kárhoztatta.

Mindazonáltal kizárólag Méltóságod bírálatát óhajtom. Törje felettem a végzet pálcáját, de legyen, kegyelmes ítéletében; azonban ismert igazságszeretetéhez ragaszkodom: ha vétséget követtem volna el, bűnhődni akarok.

A tollharc u. i. *Sorbán* óvilágosi jegyzőnek irnyomban többször tanúsított, általam nem okozott el-lenszenvéből származik és eszközül saját vallású ir-nokát, *Munkácsi* Józsefet használta fel. Azt hiszem, hogy „óvilágosi“ cím alatt közzétett cikkével csak „szegénységi bizonylatát“ terjeszté a közönség elé.“

Hogy alapos utánajárással melyik fél javára dől-ne az igazság mérlege, mellékes. A fő az, hogy Ma-gyar-Világos nemes példája követőre talált. *Sorbán* Vazul óvilágosi jegyző ezt írja 1864. januárus 26-án kelt levelében: „E község másoknak nemes példájára „kenyérosztó-egyesület“ létesítését tüzte ki törekvése céljául, hogy ott, ahol a szükség megkívánja, munká-ra képtelen embertársainkat segíthesse. Méltóságod-nak anyagi kegyét e nép már oly sok ízben élvezé, hogy most, midőn az elcsüggedés tetőpontján áll, mintegy megszokva fordul oda, honnan a szerencsét-lenségtől való megmentését számtalanszor nyerte. Alázattal alúrlt e néma sorokkal egy egész község szegényeinek kérését bátorlakodom tolmácsolni, azon reménnyel kecsegtetve magamat, hogy Méltóságod előtt e kérésem meghallgatást nyerend.

A kenyérosztó-egyesület eszméje csakis Méltó-ságod kegye által valósulhat meg. Alázattal esedezem tehát, kegyeskedjék ezen egyesület megalakithatásá-hoz nagybecsü pártfogását adni s egyszersmind az egyesület elnöki székét elfogadni, mely által az egye-sület igen lekötelezve fogja magát érezni.“

Sorbán e levele nem maradt pusztában elhangzó szószó. Előrelátható volt, hogy Szögyény Antónia, kinek nemes szívében soha nem fogamzott faji vagy

felekezeti gyűlölet, elfogadja a reá ruházott elnöki tisztséget. Sőt mint az alábbi levélből kitűnik, tehetőségéhez képest adománnyal is ellátta Ó-Világos szegényeit. De többet mondanak *Sorbán-Kirillovits* Janka helyettes elnöknek Szögyény Antóniához 1864. februárius 18-án írt sorai: „A segély, mely Nagyságod kegyes sorai kíséretében ezen „kenyérosztó-egyesület“-nek juttatott, oly időben érkezett, midőn inségben szenvedő embertársaink nyomora már kétségbeejtő volt s midőn alig valánk képesek többet tenni, mint egy magával tehetetlen.

A szenvedő emberiség nevében legalázatosabb kötelességünknek tekintjük, hogy Nagyságodnak iránnyunkban tanúsított kegyét tőlünk kitelhetőleg megköszönjük.

Mi azokkal együtt, kik a nemes törekvésű egyesület jótékonyágát érzik és élvezik, Istenünkhöz fordulunk fohászkodva. Nagyságodat nagyúri családjával e haza, e község és a szenvedő emberiség boldogítására még számtalan éven át a földi javak mindenikében részesítve, megtartsa és kísérje Nagyságodnak minden lépését az Ég bő áldása.“

Ekként ismét a női erények mintaképének mutatja be magát Bohusné. A jótékonyág gyakorlása életszükségletévé lőn, nélküle sivárnak tekintette életét. Másrészt azt is láthatjuk, hogy a hálás elismerés koszorújával sietnek felé azok, kiknek sebeibe balzsamot csepegtet. Lelkében valóban visszhangot keltett Vörsmarthy buzdító epigrammája:

„Szólj, gondolj, tégy jót: s minden szó, gondolat és tett
Tiszta tükröként fog visszamosolyogni rád.“

Valamint a negyvenes években, úgy most is megfordulunk pesti szalonjában a művészvilág s közélet jelesei. Köztük látjuk *Schodelnét*, a világhírű énekesnőt. *Hollósy Kornéliát*, *Kaiser Ernesztíni* színésznőt s másokat, kik Bohusné kérésére gyakran játsza-

nak a főváros színházaiban a jótékonyegyesületek alapjának javára.

Galmayert, az akkori idők bálványozott színésznőjét is felkéri Bohusné szereplésre, akit a sok újrázással ugyancsak kifáraszt a tomboló közönség. Közkívánatra másnap is játszania kellene, de mivel kötelessége a bécsi színházhoz szólítja, ügyes kibúvót talál. Tudtul adja a közönségnek falragaszokon, hogy reggel 8 órától délután 2 óráig a *Galmayer* boltjában a legjobb minőségű lisztet lehet kapni. Természetesen valamennyi hódoló odasiet a szép színésznőhöz, aki bele-belemártja kezét a lisztes ládába s minden gavallérnak vállára nyomja a tenyerét. Ebből állott az árusítás. Aznap valamennyi lisztet vásárló úriember lisztes vállal járt-kelt a városban, büszkén mutogatva a szép művésznő *aranyos* kezének nyomát. És szívesen fizették meg e mulatságot.

Galmayer d. u. 3 órakor átadta több ezer frtnyi bevételét Szögyény Antóniának s utrakelt, hogy még aznap játszhassék Bécsben.

Általában az országos jellegű, kivált a fővárosi intézmények megvalósításában Bohusné a vezető. A pesti nőegyesület, a bölcsőház, a vakok intézete, az ő erélyes izgatására és adományai folytán virágoznak fel; ő a lelke azoknak a különféle jótékony mozgalmaknak, melyek a pesti 1876. évi, valamint a szegedi 1879. évi árvizkárosultak felsegítésére irányulnak. A Vörösmarthy özvegyének és három árvájának fölsegítése érdekében kibocsátott gyűjtőív tanúsága szerint mint első adakozó legelőször rója le kegyeletét a szegényen elhunyt költő iránt azon ezer frt-tal, melyet br. Eötvös József személyes kérelmére aláír. Az akadémia céljaira, egy enciklopédia kiadására, a Kazinczy emléket őrző alapítványra s a *Magyar Nemzeti Múzeum* dísztermének berendezésére folyó gyűjtések, adakozások és tudósítások lelkes vezérének folyvást őt látjuk.

Az imént említett 1876. évi pesti árvíz károsultjainak felsegítése ügyében nála gyülekeznek a pesti jótékony nőegyesületek elnökei a sürgős teendők megállapítása végett. „Az önmegtagadás és fáradhatatlan buzgalom nemes példáját különösen *Bohus—Szögyény Antónia* úrnő, a bizottság elnöke és pénztárosa tüntette elő — írja a bizottság jegyzője. Az ő általánosan szeretett és tisztelt egyénisége nagyhatással volt a bizottság működésének eredményére. Szelid és ingis oly hatásos szava visszhangot keltett minden szívben és örömmel hoztak áldozatot a nyomor oltárára, melyet ily nemes egyéniség, akit a jótékony-ság angyalának szoktunk tekinteni, állított fel.“ Vállvetve mozgólkodnak vele az adakozásban és a gyűjtésben: *Kralovánszky Istvánné*, gr. *Teleky Sándorné*, *Hollán Ernőné*, *Bischitz Dávidné*, *Marschalkó Leoné*, *Tisza Kálmánné*, *Damjanich Jánosné*, *Adler Dávidné*, *Balog Istvánné*, *Brüll Miksáné*, *Glacz Antalné*, *Braun Lajosné*, *Magyar Gyuláné*, *Tavaszy Endréné* és *Kunfy József*, a bizottság jegyzője.

Elhatnak a nagyasszony ragyogó egyéniségének áldást fakasztó sugarai mindenüvé.

„A bölcsőház kisdedei az ő nevén tanulnak beszélni“ — írja *Kempelen Győző* a *Magyar Hölgyek Arcképcsarnok*-ában. A vakok intézetében, melynek harminc növendéke három tanár kíséretében egy ízben felkereste őt világosi otthonában, évenként családi ünnepséget rendez s mikor élete végén ágyhoz szegezi baja, aggodalommal sóhajt fel: „Mi lesz az idén kedves vakjaimmal?! De hiszen ott van Wenkheim Krisztina!

Tartózkodási helye állandóan a főváros vagy Világos. Leszámítva az 1853. évben gyermekeivel együtt Franciaországba tett útját, soha sem hagyja el otthonát, noha ugyancsak kérve-kéri gyöngédlelkű férje, hogy menjen üdülő-helyre pihenni.

A nagylelkű, fáradhatatlan úrnő azonban, aki mindig feláldozza saját kényelmét a szükölködőkért,

azzal válaszol ilyenkor, hogy inkább szegényeinek felsegítésére fordítja azt a pénzt, amit nagyúri kedvtelésekre fecsérelné el.

Emília, a hatvanas évek előkelő írónője méltán mondja róla: „Több könnyet száritott fel a szerencsétlenek orcáiról, mint ahány percet számlált élete. Elősorolni e nagylelkű nő jótetteit nem lehet. Én nem tudok gondolni reá könnyek nélkül. Egész élete, éjjelei és nappalai a jótékonyságnak vannak szentelve. Háza mindig tele van kérelmezőkkel és egyik sem távozik el vigasz nélkül. Olyan nyájas e nemes arc, annyira tükröződik e szelid tekintetben a nemes részvét és annyira látszik egész lényén, hogy neki magának öröm és boldogság jót tehetni. Ez az igazi jótékonyság, nem éreztetni a szerencsétlennel, hogy tőlünk függ az ő sorsuk; nemcsak kézbe nyomni az alalmazsnát, hanem a szívbe is a megvigasztalódást és az emberszeretetet.”

A nevéhez fűződő kedves epizódokat ma is szívesen mesélgetik az életben lévő matrónák. Pesten valami *Taenzerné* nevű, hozzá következetesen kéregetni járó asszonyt bevádolja kapzsi ellenfele, hogy nem érdemli meg a jószívű adományt, mert jómódban van, munkabíró leányai otthon valóságos fényűzést folytatnak udvarlóikkal. Az árulkodó asszony igaz szavairól személyesen győződik meg: álruhában megy el Taenzerékhez.

— Egy budai kéregető fiúnak, kit éveken át segített, sehogy se ad hitelt, midőn avval támogatja alázatos kérését, hogy a végső szükség hajtja a nagyasszonyhoz, mert édes anyja már több esztendőn át súlyos beteg, s így ő a *kenyérkereső*. Bohusné kocsi-ba ül s elhajtat a fiú lakására. A hátgerinc-sorvadásban kinlódó anya a földön szalmaágyon fekszik. A nyomorúság végnélküli. Másnap át akarja szállítani a kórházba, de a beteg, a mint felkél, hogy elhagyja ágyát, visszahanyatlik s néhány perc múlva meghal.

A fiút nem engedi tovább kéregetni. Felvéteti egyik kalapgyárba.

A keresztények szent estéje igen alkalmas lelke jóságának nyilvánítására. Mig más gazdag finom étellekkel megrakott asztal mellett görnyedve, azt se tudja, mihez nyuljon, azalatt Bohusné áruhába öltözve, sűrűn fátyolozott arccal halad végig a főváros külső utcáin, kísérve cselédjétől, ki alig bírja cipelni utána a meleg ruhával, élelmszerrel megtömött hatalmas kosarat. Bekopogtat a pincelakás ablakán, ez kinyílik és abban a pillanatban tele van a szegény munkás két keze égből szállott ajándékkal s mire fel-eszmél, már a harmadik-negyedik ablakot zörgeti meg a névtelen nő.

Világos község szegény kisdéd-árváit lelencházba viszi, a nagyobbakat kitaníttatja valami ipari foglalkozásra.

A világosi szegény iskolás gyermekeket különös szeretettel ruházza, élelmezi. A tanító néni vezetésével a nagyobbak megfőzik az ebédet. Kiki saját bögréjéből s kanálával eszik. A legérdekesebb napja az u. n. *krumpli-nap*, mikor a tízpercenyi szünet alatt mindegyik a maga bicskájával hámozza a krumplit. Áldott lelkű férje abból az alkalomból, hogy 1873. szept. 6-án *aranylakodalmukat ülték, 1000 frt.-ot* adott a világosi iskolának.

A *Pesti Jótékony-Nőegyesületnek* 30 éven át volt elnöke. A hetvenes években azonban megválík tisztségétől, ámbar csak forma szerint, mert ezután is figyelemmel kísérte működését. Később is hozzáfordulnak az egyesületek tanácsért. Mennyit dolgozik még agg napjaiban is, bizonyítja, hogy halála előtt is 40--50 levelet ír havonként. S mikor végre már törékeny testében a lélek nem tudja fenntartani az egyensúlyt, lassanként visszavonúl a közélet fáradalmaitól, hogy életének alkonyatát családjá tegye derültté.

A végzet azonban másként rendelkezik vele. Fér-

jét, a jó *Hansl-t*, 1883. márc. 4-én elveszti. Lelke örökre gyászba borúl.

Végrendeletében a budapesti Nőegyesületnek, a magyar gazdasszonyok árvaházának, a szeretetháznak, a budapesti gyermekkórháznak, a budapesti menedékhelynek, az aradi árvaháznak, a világosi és a galsai iskolának hagyott tekintélyes összeget.

Oh, vajha minél többen követnék példáját a tülekedésnek mai, jellemző korszakában!

Vajlia minél számosabban értenék meg br. Eötvös József szavait: „A legmagasabb, mit a földön elérhetünk, azon öntudat, hogy mindig magas cél után törekedtünk!”

Az 1890. évi januárus 5-én reggel 3 órakor magához szólította az Ég. Lelke angyalszárnyakon repült a mindenek Alkotójához.

Báró Vay Miklós és leánya, Klára, gr. Hunyadi Lászlóné, br. Révay Gizella, *Bischitz* Dávidné, *Wohl* Janka, a *Pesti Jótékony Egyesület*, stb.-ek koszorúí díszítették pesti ravatalát. A 9-én 11 órakor lefolyt temetésre különvonaton jöttek ki Aradról: *Fábián* főispán, *Szathmáry* alispán, *Salacz* polgármester, *Végh* jószágigazgató, *Ormós* Péter, *Otrubay* tsvzéki elnök, *Kabdebó* ezredes, *Kuncz* liceumi igazgató, br. *Bánhidy*, *Vásárhelyi* Béla és László, *Purgly* János, *Kugler* járásbíró, *Varjassy* kir. tanfelügyelő, stb. Beszen telés után br. *Bánhidy* megható beszédet mondott. A koporsót a szomszéd földbirtokosok vitték a családi sírboltba, melynek alapját már 1874. június 7-én tették le.

Végül álljon e helyen *Horváth Lipót* Világos akkori r. kath. lelkészének remek költeménye, melyet a szomorú gyász alkalmából írt.

Bohus Antónia ravatalára.

Meghalt 1890. jan. 5.

Azt hittük, te nem halsz meg soha . . .
Tudtuk — igaz — hogy muló minden itt;
Hogy még a nap se áll meg egy helyen
És mint a nagy Próféta jósolá:
A csillagok lehullnak égről egykor,
Nap elsötétül — és a föld s mi rajta
Szép, nagy, hatalmas, elvész minden egykor . . .
Óh, tudtuk ezt . . . és tudtuk, hogy a kéz,
Áldott kezed, mely annyi jót teve,
Elvégre is halandó kéz csupán;
S bár egy egész öröklét édenét
Képes építeni a halhatatlan erény,
A földi élet rossz sárkunyhaját,
Hahogy halál viharja zúg reá,
Arasznyi léttel sem toldhatja meg . . .
Óh, tudtuk ezt . . . s rettegtünk a halál
E törhetetlen, szörnyű erejétől; —
De rád tekintve elfeledtük ezt; —
Törékeny testben lelked fénye oly nagy,
Oly forró volt szivednek melege,
Az emberszeretetnek égi lángja,
Hogy azt hívők, e fénytől megvakul
És észrevétlen elhalad fölötted,
Élolvad szíüd melegén szörnyű éle
S ereje megtörik az égi lángban
Vagy azt hívők, a könnyek milliói
Megannyi gyémánt árvák szemein,
Akiknek anyjuk, mindenük valál,
Gyémánt lépcsőt készítenek az égbe . . . ,
A hálasóhajok ezernyi ezre
A megvigasztalt özvegyeknek ajkán
Megannyi fényküllői tűz-szekérnek ,
És az imának tömjénfüsfelhői,
Mik millió ajakból égbe törnek:

Hogy áldja ég, ki áldójuk vala,
Szárnyakká válnak, mik a tűzkocsin
A gyémánt-úton élve visznek égbe . . .
Óh, azt hívők, te nem halsz meg soha!

— — — — —
— — — — —

Meghaltál mégis . . . bús ravatalodra
Omló könnyeinknek tengere kiáltja,
Hogy fényes lelked, lángoló szíved.
Örök hazát küzdött ki bár magának, —
Angyal valál . . . de porhüvelybe, csak . . .
Szállj, szállj tehát te, fényes égi szellem,
Szállj hálasóhajoknak tűzkocsiján,
A hála könnyek gyémántlépcséjén
Hálaimának szárnyától emelve
Szállj éghonodba . . . áldásunk kísér! . . .
De bús ravatalodnak lábain
A jótevésnek síró szelleme
Megtörve áll s csüggedten felsóhajt:
**„Ah, hogy ily kéznek is lehullnia kelle,
Amilyen volt Bohus Antóniáé!”**

NAPLÓJEGYZETEK.

Naplójegyzetek a világosi szomorú napokról.

Irta : BOHUSNÉ SZÖGYÉNY ANTÓNIA.

„Amennyiben gyenge és gyakorlatlan tollamtól kitélik, barátaim ismételt unszolására megkísérlem azon tragikus esemény elmondását, melynek színe helye a mi házunk volt; megkísérlem tehetségemhez képest ecsetelni a véres dráma utolsó jeleneteit, melyek szabadságharcunknak oly váratlanúl véget vetettek. Gyakorlottabb toll bizonyára tökéletesebb képet tudna összeállítani az alábbi adatokból, amelyeket több mint két év óta emlékezetemben őrizek.

Az 1849. év július havának utolsó napjaiban nyugtalanító hírek érkeznek elveszett csatákról, hogy az oroszok előnyomulnak, a magyar csapatok pedig a mi környékünk irányában vonulnak vissza. Rá néhány nap múlva beigazolódik az a hír, hogy Aradon Kossuth és minisztériuma számára lakást béreltek.

Augusztus 2-án bementem a városba, hogy meglátogassam *Damjanichot*, aki már négy hónap óta mint békóba vert oroszlán betegágyra volt kárhoztatva. Szemén még a győzhetetlen bajnok büszke öntudata csillog keresztül; de már ő is úgy nyilatkozik, hogy nem tartja lehetetlennek az ellenséges csapatok bevonulását, pedig még néhány nappal ezelőtt hihetetlennek tartotta. Ez esetben — mondá — visszavonul az aradi várba, melyért utolsó csepp véréig kész küzdeni s inkább a vár romjai alatt lelje sírját, mintsem élve szolgáltatassa ki magát az ellenségnek.

Ámde a Gondviselés könyvébe, más volt megírva!

Két hónap múlva a leggyalázatosabb halállal kellett kimulnia az újkor e győzhetetlen hadvezérének.

Midőn aug. 5-én az erdélyi határok felé tett kirándulásomból (ahol az aradi ifjuság „Védőcsapat” néven szerepelt s az u. n. gyilkos mócok ellen voltak felállítva,) visszatértem, a csendes és gyászos éjszákán egész sereg menekülttel találkoztam, akiknek ingóságai össze-vissza tarkaságban voltak felraktározva, ők pedig a rossz szekereken valósággal összezsúfolva. Ezt látva, bizonyosra vettük, hogy mire hazatérünk, a mi háziunkat is vendégek lepik el. Ugy is volt. Az egész ház ki volt ugyan világítva, mégis oly sajátos, titokzatos csend honolt körülte, hogy a késő éjszaka is kivilágított termeinkbe szinte szívdobogva mertünk belépni. Sejtelmünk nem csalt.

A világi és katonai előkelőségeknek egész kis táborával találkoztunk itt, akiket nem is tudnék elősorolni. A váratlan dolgok hatása teljesen hatalmába ejtett. Alig voltam képes teljesíteni a háziasszonyi tisztet. *Kossuth* édesanyja, nőtestvérei, ezek férjei és 9 gyermek a középpontja annak a reményvesztett csoportnak, mely az ebédlő nagy térképe előtt össeseregelve áll. Mindnyájan azon tanakodtak, hogy merre vegyék útjukat másnap, minthogy egyoldalt az oroszok, más oldalt az osztrákok, Erdély felől pedig a mócok előnyomulása a menekülés lehetőségét úgyszólván kizárja.

Az elaggott tisztos matróna szánalmas állapotban van. Fia ezer veszedelemtől körülvéve, unokái idegen kezekben; ő pedig oly beteg, oly kimerült, hogy amidőn másnap reggel tartóztattam, megtörten, lemondással válaszolá, hogy néhány nap múlva úgy is megtalálja *örök* nyugalját, melyben addig alig volt része.

Az aug. 5—12 közti hét folytonos izgalmak közt telik el. Mindennap jönnek-mennek új, menekülő ven-

dégek, akik azután heteken át a közeli erdőkben rejtőztek el, mignem egyiknek-másiknak sikerült a határon túlra jutni. Sokan még vérmes reményben ringatóznak, hogy Magyarországra kedvező fordulat állhat be, amit békés kiegyezés keretén belül lehetségesnek tartanak. *Bezerédy* és *Bartal*, a két kiküldött, akik e két izgalmas hetet Világoson töltötték, Kossuth szavára aug. 11-én reggel lovaspostával Aradra indulnak abban a meggyőződésben, hogy meg fog adatni útja-módja annak, hogy a vérontás megszűnjék.

Mi, akik B.-nek, családunk ezen optimista barátjának közlése nyomán szebb jövőbe vetett hitben ringatóztunk, az egész napot feszült várakozásban töltöttük. Késő este jött vissza a két úr egészen leverten. *Bezerédy* fájdalmas hangon mondá: „Mint hajó büszkén feszülő vitorlákkal indultunk el s mint hajóroncs térünk vissza! *Görgey* leteszi a fegyvert és megadja magát. *Hol és hogyan?* bizonytalan.“ A hangulat, melyet e hír minden jelenvoltra tett, vigasztalan volt. Ekként testileg és lelkileg kimerülten térünk nyugalomra, nem sejtve, mily szomorú eseményre ébredünk holnap. Mivel a házban és körülötte egész éjjel minden nyugtalan volt, még napfölkelte előtt talpon voltam. Midőn a tornácra léptem, egy egész tábort láttam magam körül. Sok, különféle csapat vonult el a ház előtt az országúton legszebb rendben, csendesen és ünnepélyesen a városon kívül fekvő vásártér felé, hol e napon táboroztak. Egy óra múlva több törzstiszt jött föl, kik *Görgey* után tudakozódtak. Ő azonban még nem érkezett volt meg. Ekkor tudtam meg, hogy Világos pihenő helynek van e percben kiszemelve. Nemsokára négy ifjú futár jött a hegyen át a kertbe; követte őket egy négyes fogatú kis nyitott kocsí és egy ehhez hasonló négyes fogatú, üveges hintó. Az elsőből magas, karcsú tiszt ugrott ki honvéd egyenruhában; feje tarka foulard-kendővel bekötve, s miután engem futólag üdvözölt, rögtön az üveges hintó ajtajához sietett s gyengéd gondos-

sággal egy öreg görnyedt alakot emelt ki abból. Ingadozó lépteit a tornácig támogatá, hol gyorsan elkészített reggeli asztalok álltak, melyek körül pár perc alatt a magyar hadsereg majdnem egész fényes táborkara foglalt helyet s falatozott jóízűen a hirtelen készített lakomából. *Csányi*¹⁾ volt, az akkori közlekedési miniszter, kit pár héttel rá felakasztottak. Látzott rajta, hogy életfonalá oly foszlott már, hogy természetesen úton is nemsoká jobblétre szenderült volna. Mialatt a sok gyötrődéstől kimerült férfiak a kávé és bort élvezték, Görgey egyik futára, *Pásztor*, aki nekem unokaöcsém, elmondá, hogy el van rá készülve, hogy a mai napot itt tölti s bevárja azon követeket, kik előző éjszakán *Rüdiger* tábornokhoz az orosz táborba küldettek. Görgey készakarva e pontot választotta ki a fegyverletételre. Itt ugyanis az oroszoktól volt körülkerítve, kiknek azért akarta magát megadni, mivel meggyőződése szerint ezek győzték le s így csak ezek előtt akarta a fegyvert letenni.²⁾

Mennyi ismerős és éveken át távol volt embert láttunk e bennünket környező, fel- és ismét eltűnő tarka tömegben, kikkel e végzetes napokban, aztán sohasem találkoztunk többé. Mindnyájan szomorúak és csüggedtek valának; mind érezte azon végzetes perc ólomsúlyát, mely kérlelhetetlenül közeledett feléjük. 10 óra tájt érkeztek meg a követek: *Pöltenberg* tábornok, *Bethlen* Gergely gróf ezredes és *Beniczky* Lajos. Aggályos feszültséggel kérde mindenki a megadás feltételeit s azt a szomorú és teljesen váratlan feleletet nyeré: semmi feltétel, de feltétlen megadás a cár nagylelkűségében való bizalommal. *Pöltenberg* hozzátevén, hogy midőn *Rüdiger* gróftól kérdezé, miben áll ama biztosíték, hogy Ausztria adott szavát megtartandja, ez azt felelte: „*Ausztria*

1) Voltaképen Csány és Csányi-nak hangzik.

2) Egykoru, megbízható feltánu állítása szerint ezt mondta Görgey „Ne mondhasa az osztrák, hogy az ő dicsősége a magyar szabadságharc leverése.”

gyengeségében.“ A követeket az oroszok a legnagyobb kitüntetéssel fogadták s általában annyi tiszteletben és rokonérzésben részesültek, hogy ha nem is elégedetten, de ama megnyugvással tértek vissza, hogy nemes ellenséggel állnak szemben.

Augusztus 12-én dél felé volt, mikor az első oroszok bevonultak Világosra. Nagy csődület előzte meg őket, mert az elvakított oláhság azt hitte, az oroszok azért jöttek, hogy őket jogaikhoz segítsék s az urak jószágait köztük elosszák.

Frohlof¹⁾ tábornok néhány kozáktisztól, nagyszámú kozák legénységtől és hatalmas néptömegetől kísérvé jött fel hozzánk. Görgey eléje ment és bekísérte szobájába a tábornokot, ahol aztán aláírták a *fegyverletételi szerződést.*²⁾ A többi tábornok és tiszt várakozással néztek sorsuk elé; de én azt hiszem, hogy erre vonatkozólag még Görgey sem tudott semmi bizonyosat.

Két óra tájt ebédhez ültünk. Frohlof és Görgey mellettem foglaltak helyet. Az előbbi komoly, hallgató ember, nem sokat beszél, de aziránt megnyugtató bennünket, hogy a magyar hadsereg hőiesen küzdött; tehát senki sem mondhatja, hogy gyáván adta meg magát, mert csak a túlnyomó erőnek volt kénytelen engedni. Másik szomszédom is, bár szintén keveset beszél, de érdekeseket mond.

A többi közt így szól: „Szerencsétlen vagyok sok dologban. Tegnap is ilyen voltam, mert nem sikerült a nemzetet *két gazembertől* megszabadítanom, akiket *fel akartam akasztatni.*“³⁾

Börtáskájából írást vesz elő s nekem nyújtja. Ez írás Kossuth sajátkezű lemondása volt, melyben Görgeyt diktátornak nevezte ki. „Csak este 7 órától kezdődőleg nevezett ki diktátornak — mondja Görgey —

1) Rüdiger vezérkari főnöke.

2) Tulajdonképen semmit sem írtak alá, hanem csupán szóval állapodtak meg a meghódolás feltételeiben. (Szb.)

3) Nyilván a két Madarászt: Józsefet és Lászlót értette.

holott ő már d. u. 2 órakor elmenekült.²⁾ Nos, ebből az eljárásból Ön is elfogulatlan ítéletet alkothat Kóssuthról.“ Egyszersmind nekem ajándékozta ez okiratot e szavak kíséretében: „Tessék megtartani, ki tudja mi történik majd velem? Így nálamnál jobb helyre van eltéve.“³⁾

Ebéd után Görgey kizárólag Frohloffal beszélgetett. Egy óra múlva Frohlof visszatért táborába kózájaival együtt, akik házamban familiárisan, de mindig tisztességesen viselkedtek s akik *szövetségeseiket* ugyancsak *keményen leszárták*.

Ekkor Görgey maga köré gyűjti tábornoki karát s a házukban tartózkodó tisztjeit, kijelenti előttük, hogy ki kell lovagolniok a táborba, hogy a csapatokat a másnapi katasztrófára előkészítsék. Ez meg is történik kellő ünnepélyességgel. Ezredtől ezredhez megy, mindenütt beszédet mond, kimutatva, hogy a további védelem lehetetlen, s hogy most már mind a házára, mind a hadseregére csak a megadás lehet üdvös.

Ekkor megható jelenetek játszódtak le. Öreg huszárok lelőtték lovaikat, összetörték fegyvereiket, sőt hír szerint egy katona önmagára lőtt. A számtalan eldőrdült lövésből azt következtettük, hogy e jelenetnél összekoccanások történtek; de csak a vitéz harcosok puskalövései voltak ezek, így vevén búcsút fegyvereiktől.

Míg ezek a táborban történtek, addig a községben különös felvonulás tanui voltunk. Leverten, némán ültünk termünkben, amikor egyszerre rettentő zavargás, zenebona hallatszott a piac felől, ahol csomagokkal együtt százával álltak a kocsik; emberek s lovak pedig sűrűn egymás mellett szorongtak. Mindenki azt kiáltja: „Meneküljön, a ki menekülhet! Jönnék az osztrákok!“ Ki idézte elő e pánikot? ma sem tudom; de az általános riadalomra

1) Nem 7, hanem 8 órától kezdődőleg nevezte ki.

2) A kegyelet tiltja, hogy az elhangzott erős kifejezéseket is közöljük.

éppen elég volt. A lovakat gyorsan befogták, mindenki kiabálva lótot-futott ide-oda; hanem azért senki sem tudott számot adni a rémület okáról, sőt azt sem tudták, hogy hát ki hova és miért meneküljön? Végre egy détachement (kiküldött csapat) magyar huszár és kozák vágatott a piacra, lecsendesítve a felizgatott embertömeget; csak legyenek nyugodtak — mondván — majd viisszaszorítják űk a netán közeledő osztrákokat. űgy is volt, mert egyet sem láttunk közülük. Ez, az elöttem még ma is megfejtethetlen jelenet alkalmúl szolgált azon téves hitre, mintha az oroszok és a magyarok hirtelen egyesültek volna, hogy közös erővel induljanak az osztrákok ellen.

Görgey késő este érkezett vissza egész tábornoki karával és sok tisztjével. Vacsora alatt egyedül én vettem észre, hogy Görgey lehangoltan és magába zárkózottan ül itt; fejét tenyerére támasztja, úgyszólván semmit nem eszik s alig szól egy szót. De a többi tábornok is testileg, lelkileg kimerültnak látszott, tán érezték, hogy mily fordulat állott be sorsukban; bár sejtelmük sem volt arról, hogy az oroszok kezébe való megadás, kiktől ígéretük szerint védelemre számítottak, pusztulásukat vonja maga után.

Aug. 13-án reggel házunk tornácán utoljára ültünk együtt Magyarország hőseivel. Reggeliztünk, amidőn a terem-ajtón civilbe öltözött idegen emberek egész raja törtetett Görgey szobája felé. 200 horvát tiszt volt ez, kiket Weisenburgnál *Rott* és *Philipovits* alatt a magyarok foglyúl ejtettek. Az utóbbi (régí ifjúkori barátom) hozzám közeledett s felém nyújtotta kezét e szavak kíséretében: „Ki gondolta volna, hogy mi egykor ily körülmények közt az Ön házában találkozunk?” A tiszték, kik egy év óta magyar őrizet alatt állottak, mindnyájan jól voltak öltözve és táplálva s egyáltalán nem látszottak raboknak. Mind-egyik subaltern (alantas) tiszt kapott Görgeytől 20 pengő frtot ezüstben útiköltség címén. Oly kegy ez, aminővel kevés magyar tiszt dicsekedhetett; mert né-

melyiknek, mikor néhány hét múlva a magyar pénz elvesztette értékét, egy frtja sem volt s kénytelen volt orosz tisztektől kölcsönt vagy ajándékpénzt elfogadni, hogy ne éhezzenek.

Mielőtt elvonult volna Görgey, beszéltem vele egy-két pillanatig. Ekkor a következő szavakat mondta, amelyek sokáig meg-megcsendültek lelkemben, mint a vigasztalás és a remény hangjai: „Most még átkoz a nemzet, de tudom, hogy 3 hét múlva adani fog.”

Mennyire vártuk e jóslat beteljesedését s mi történt 3 hét múlva!?

Aug. 13-án d. e. 10 óra lehetett, mikor a menet a tábor felé indult. Érzékeny, szívfacsaró volt a tábornokoktól való búcsúzásunk, akik közül egyik-másik családunk barátja volt. Sok fájó emlék él szívemben, de oly lelki fájdalmat, mint amidőn e sírja felé közelgő hős nemzet halotti menetét sűrű könnyhullatás és forró áldás-kivánság között messze-messze kísértük szemünkkel, még soha.

A még csak kevéssel előbb zsúfolásig megtelt házunk egyszerre csendes és sívár lett, csupán a pénzügyminisztérium teljes személyzete maradt itt *Duschekkel*, továbbá az ősz *Perényi* és *Stuller*, jobbnak tartván magukra nézve az osztráknak adni meg magukat, gondolván, hogy így enyhébb sors vár rájuk. A hadsereg Világostól kb. egy mérföldnyire vonult északfelé a szöllősi malom alá, hol a rája várakozó oroszok körülrzárták, lefegyverezték. A tisztek megtarthatták kardjukat. Emiatt persze szerfölött örültek, mert kedvező jelnek tartották, de már 10 nap múlva elvették tőlük Gyulán.

Ily kegyetlen játékot üztek a szegény, csalódott magyarokkal, akik vak hiszékenységüket, mert biztak a nemesnek vélt ellenségben, azzal a meggyőződéssel fizették meg, hogy e régi közmondás, „*graeca fides nulla fides*”, mindig igaz marad. E 10 nap kínos eseményeiről, melyet szükség és nyomor között töl-

töttek el, közelebbit, többet nem tudok, hiszen ez események tőlünk nagy távolságban folytak le. Mikor azonban az elfogott magyar hadsereg Sarkadnál az osztrákoknak kiszolgáltatott és Aradra szállított, akkor hallottuk, hogy minden tekintetben rossz dolguk volt. Ha nem oly időszakban történtek volna meg e dolgok, amikor a kukorica a szántóföldeken még élvezhető volt, amely pedig megsütve kedvelt étele a magyarnak, bizony sokan éhhalállal multak volna ki. Így napokon keresztül egyedül ebből éltek. Azt mondják, könnyekig megható volt az a látvány, mikor a hosszú menet lassan átballagott a város utcáin a vár felé, ahol a kocsikat, lovakat elkobozták a hadseregtől s valamennyi foglyot a kazamatákban helyezték el.

Ezalatt Világoson nem egy megrázó jelenet játszódott le.

Aug. 14-én *Duschek* egy curiert küldött gr. Schlick generálishoz (aki Aradon győzelmesen vonult be,) avval az üzenettel, hogy egész szolgálati személyzetével. Perényivel és Stullerral együtt megadja magát s hogy ebből folyólag az őrizete alatt levő államkincseket és a megmaradt pénzt hajlandó átadni.

Aug. 15-én későn este megérkezett *Lobkovitz* herceg alezredes egy tiszttel az államfoglyok és a kincsek átvételére. Szigorú, sötét tekintetű, aki még velem, a ház úrnőjével sem bánt gentleman módjára, amidőn kijelentettem, hogy a 9. huszár-bataillon igen bátor volt; már pedig ez oly ítélet, melyet barát és ellenség felett egyaránt szabad gyakorolni. Gr. *Schlick*, a loyális férfiú, bizonyára nem így cselekedett volna! Miután minden fiókot, ládát leltároztak volt s a kocsikra felrakták, jött a hadsereg, mely igen érzékeny búcsút vett tőlünk. Különösen elérzékenyedett az agg *Perényi*, mintegy homályos sejtelmével kegyetlen sorsának; kinyújtá karját a tornácon, mint-ha az egész világot szívére akarta volna ölelni s így

szólt: „Óh, mily szép a világ, s mily nehéz tőle megválni! Isten veletek, nők, gyermekeim! Nem látjuk már többé egymást.“ Mikor Lobkovitz a kocsihoz lépett, az öreg úr alázatosan melléje állt és felsegité őt, Még egy meleg kézszorítás a búcsúzó barátokkal és patakozó könnyek közt tűntek el ők is szemünk elől.

Aradon Perényit, Stullert és Mornyit letartóztatták, ellenben, Duschek még ma is élvezzi szabadságát. Úgy látszik, az ő tettei kevésbé bosszúállásra méltók, vagy tán érdemei voltak oly nagyok, hogy ép bőrrel menekülhetett meg.

Szárazon elmondtam, amit átéltem, ami szemem előtt lefolyt és mégis alig hiszem, hogy volna honfiszem, mely szerény soraim átolvasásakor szárazon maradna s ne hullna belőle legalább pár könny e lapokra, melyeknek minden sorát, midőn írák, bánatos könnyem áztatá. Óh, vajha a sok vér, mely elomlott, a sok könny, mely elfolyt édes hazám földjére, egy szebb jövőnek volna áztató harmata!“

Egy orosz tiszt nyilatkozata az 1849. év
augusztus havában.

„Az osztrák tiszt csak arra jó, hogy szolgálommal megbotoztassam. Ha osztrák tisztekkel találkozunk, nemcsak hogy nem üdvözljük őket, hanem egyáltalán szóba se állunk velük; mert amilyen rokonérzéssel vagyunk a magyarok iránt, épp úgy megvetjük az osztrákokat. Mivel azonban katonák vagyunk, föltétlen engedelmességgel tartozunk a császár parancsának. Hiszen egy fegyelmetlen sereg nem hadsereg! Hanem ha szívünk kívánsága és a tömeg akarata szerint cselekedhetnénk, mindent megadnánk a magyar nemzetnek, amit csak kíván; fegyvereit is visszaadnók, hogy kiebrudalja velük az osztrákokat. Lehetetlen, hogy a magyarok gyűlölete nagyobb a mienknél. A különbség csak az, hogy a szegény magyarok nem nyilváníthatják gyűlöletüket, mi azonban úton-útfélen, nyíltan, fennszóval hirdetjük. A mi szemünkben nincs osztrák hadsereg. Ilyennek létezés már megszűnt, mert a mi támogatásunk nélkül a vitéz honvédség mindig és mindenütt elpáholta. Való az is, hogy egy alkalommal a magyarok által erősen szorongatott 60,000 főnyi osztrák sereget csak a segítségére sietett 12,000 főből álló orosz csapat mentette meg. Ez a hadi esemény örökké emlékezetes lesz a történelemben.

Ha mi nem jövünk segítségül, a magyarok bizonyára elfoglalják Ausztriát. Egyáltalán mondhatom, hogy a magyarok rendkívül vitéz katonák. Ha nem

ilyenek volnának, ütközet nélkül is meghátráltak volna túlnyomó erőnk láttára. Így azonban harcba bocsátkozva velünk, nagy veszteségeik voltak. Szerencsájukre nagyon szeretjük őket. Bezzeg ha az osztrákok állnak akkor velünk szemben, mint a vitéz honvédsereg, biztosítom, hogy hírmondó sem marad meg közülük, mert az irántuk táplált határtalan gyűlöletünkéből folyólag szinte a legnagyobb kéjjel hányjuk őket kardélre. A magyar sereget ellenben hagytuk visszavonulni, anélkül, hogy megsemmisítő csapást mértünk volna reája, ámbár módunkban volt.

Ausztria egész Európa előtt szégyent vallott s csak addig van létjoga, ameddig császáruknak tetszik. Tönkre kell mennie, jobban mondva, már el is jutott odáig. Pénze nincs, adóssága meg annyi nálunk, hogy sohase törlesztheti le.

Az osztrák tisztek között egyetlen egy tisztességes arcot sem láttam. Ellenben a magyar tisztekkel legjobb barátságban éltünk. Tegnap is vidáman vacsoráztunk a magyar fogolytisztekkel, bort is jócskán foyasztottunk el velük s amikor osztrák tisztek léptek a helyiségbe, mindnyájan kivonultunk, ott hagyva őket a faképnél.

Az osztrák tisztekkel való érintkezésünk mindössze abból állott, hogy a mieink négyet tetteleg bántottak közülük és egyet párbajban lelőttek.

Az osztrákok a mi beavatkozásunk által nem sokat nyertek. Valamennyien szívünk ellenére jöttünk és nem szívesen harcoltunk Magyarország ellen, melynek jogait elismerjük s 200,000 orosz viszi haza szívében az Ausztria elleni gyűlöletét. Mert azonkívül, hogy nem szívesen harcoltunk a magyar sereg ellen, annyi fáradságot, szűkölködést álltunk ki, olyan anyagi áldozatot hoztunk, hogy nem egyhamar tudjuk elfeledni.

Császáruk igen szigorú, de jószívű. Amit ő a magyaroknak ígér, meg is fogja tartani; ezért igen okosan tették, hogy megadták magukat az oroszok-

nak. Görgeyt, aki valóban nemes jellem, méltán nevezhetni a magyarok megmentőjének.

Haynau nem fogja megkockáztatni, hogy keményen járjon el a magyar sereg ellen, különben megjárhatná, mert gr. Rüdiger egy levélben, melyet én kézbesítettem neki, felszólította, hogy addig, míg Con. nagyherceg Bécsből vissza nem jön, tartózkodjék holmi önkényes intézkedéstől. Meg is ígérte, irányomban pedig nagyon barátságosan viselkedett.

Tenap este gr. Schlick lakása előtt ültünk. Vártuk, míg visszajön Világosról. Körülöttünk osztrák tisztek gyülekeztek. Rájuk se néztünk. Egyik közülük több magyar tiszt jelenlétében bántó módon szellemeskedni kezdett. Természetesen rendre utasítottam. „Nem azért jöttünk ide — mondám — hogy az ön rossz tréfáit hallgassuk.” Látható volt arcán, hogy le volt forrázva, főképp azért, mert magyar tisztek is hallották kifakadásomat.

Mi, oroszok mindig zavarban vagyunk, valahányszor ebben az országban valami szivességet kell elfogadnunk. Ennek folytán csak akkor élünk a vendégszeretettel, mikor már a legvégső szükség éhhalállal fenyeget bennünket. Jól tudjuk, micsoda szerepünk van itt nekünk; így hát a legcsekélyebb dolgot is szerényen kérjük.

Megeshetik, hogy az osztrákok a mi tudtunk s beleegyezésünk nélkül sérelmet követnek el a magyarokon. De nem szabad elfeledni, hogy ebben az esetben épp oly gyorsan visszajöhetünk, mint ahogy most kivonulunk. S ha a magyar tiszteket bántalmazták, az osztrák tiszteket egytől-egyig felkötjük.¹⁾

1) A fenyegető jóslatból — sajnos — semmi sem teljesült be. A vérszomjas „bresciai hiéna” szabadon küldte másvilágra a hősokeket. De érdekes és jellemző az orosz tiszt ezen nyilatkozata, mely mintegy kifejezője azon általános gyűlöletnek, mit az oroszok az osztrák tisztek iránt éreztek.

BABÉRLEVELEK.

Nagyságos *Bohus-Szögyény Antónia* Asszonynak.

Pesten.

Azon hazafiak sorában, kik a virág- és kerti terménykiállítás fontosságát megértve, e közérdekű s különösen kertészetünk emelésére irányzott vállalat létesítését küldeményeik által elősegítették, Nagyságodhoz is szerencsénk lévén: a rendező választmányynak valódi öröme szálgál jelenthetni, mikép *Nagyságod szép aszalt gyümölcséért ezüst éremre érdemesített.*)

Fogadja Nagyságod e jelentéssel a rendező választmány szíves köszönetét, ajánlván a virág- s terménykiállítási közhasznú vállalatát a jövőben is Nagyságod lelkes pártfogásába.

Pest, 1853. május 30.

Péterfi József,
titoknak.

Kubinyi Ágoston,
a virágkiállítást rendező választmány
elnöke.

•••

Nagyméltóságú Asszony!

Mélyen tisztelt Honleány!

A nő számára a Gondviselés hivatást szánt, helyét a társadalomban hivatásának megfelelőleg betöltenie nem könnyű feladat.

A női hivatás legszebb része a jótékonyság; a jótékonyság áldástenyésztő érzetének a nő lelkével összeforrva kell lenni, szívébe bele kell nőni, mint a virágba belenő a szín, mely onnan csak a virág hervadtával enyészik el.

*) Ilyenmü kiállításon 1854. június 1-én ezüst éremre, 1853. dec. 5-én dicsérő levélre érdemesített.

A férfi a dicsőség cserkoszorújával, a nő a könyörület szomorú fűze alatt legszebb.

De valamint bármely téren nagy eredményeket csak egyesült erő teremthet s az erők szétforgácsolása nem út a sikerre: úgy, hogy a jótékonyság gyakorlata megteremhesse üdvös gyümölcsét, a nemes célra való egyesülést tételezi föl.

E gondolat alapján megyénk területén legközelebb jótékony nőegyesület alakult, célul tűzván maga elé a jótékonyzágon kívül egyesületi erővel hatni a női kötelességérzet minden irányban leendő fejlesztésére, a női hivatás akadályainak elhárítására.

Az egyesület célját, a cél elérésére fölhasználandó eszközöket s a belszervezetet az ide tisztelettel mellékelt alapszabályok szabatosan körvonalozzák.

Az is egyik tulajdona az emberi természetnek, hogy példák benne a cselekvési ösztönt fokozzák; egy egyesület pedig erkölcsi támaszt nyer abból, ha tagjai közé olyanokat számíthat, akik az általa kitűzött cél elérésében magoknak már előbb fényes érdemeket szereztek; érdemeik ragyogó napja nemcsak megvilágítja a pályát, melyen ily egyesület megindult, érlelésre is segíti meleg sugarával a nemes bimbót, hogy üdvös gyümölcsöt teremjen.

E gondolat alapján, egyesületünknek erős erkölcsi támaszt nyerendők, Nagyméltóságodat az általa felölelt célok megvalósítására hosszú dőn át szerzett fényes érdemei elismeréseül az alapszabályok 6. paragrafusa értelmében egyesületünk tiszteletbeli tagjává megválasztotta.

Midőn e megválasztásról nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni szerencsém van, egyszersmind buzgón kérem: kegyeskedjék magas érdemei méltánylásául ezen általunk adható kitüntetést elfogadni.

Kelt Nagy-Szöllősen, 1861. szept. 2-án.

B. Perényi Gáborné,
elnöknő.

•••

Mélyen tisztelt méltóságos Asszony!

Hazánk minden szenvedése mellett boldognak mondható, hogy oly leányai vannak, kik önfeláldozással sokaknak jólétét előmozdítani igyekeznek. Méltóságod is azok közé tartozik, mert *legelőször* pendít meg a jótékony nőegyesületek magasztos eszméjét, mely oly kitünő valósággá lőn, hogy minden magyar nőt e nagy példának követésére buzdítja.

Szatmármegyében is alakult egy jótékony nőegyesület, mely elmulaszthatatlan kötelességének tartja Méltóságodat, mint e szent ügy leglelkesebb képviselőjét tiszteletbeli tagjává választani, mit Méltóságoddal tudatni és a jegyzőkönyvi kivonatot mellékelni bátorkodik.

Méltóságodnak alázatos tisztelője:

Szatmár, 1862. januárius 3-án.

Fekete Sámuelné,
egyesületi jegyző.

Kende Szakonyi Laura,
a szatmármegyei nőegylet
elnöknője.

..

A *Nagybányai Nőegylet* az emberbaráti s honleányi érdemek elősmerését kifejezni kívánván, midőn az 1862-dik évi november hó 2-án tartott közgyűlésében.

Bohus-Szögyény Antónia Önagyságát tiszteletbeli taggá választotta, szerény sorát egy nagy névvel s munkás tagjait egy mintaképpel gazdagítani óhajtotta.

Mit azon kifejezésünk kíséretében bátorkodunk közölni, hogy ezen *Nőegylet* e megválasztás elfogadása által magát különösen megtisztelve és lekötelve érzendi.

Kelt Nagybányán, az 1863-ik évi január hó 4-ik napján tartott közgyűlésből.

Szakmáry Berényi Rozália,
bizottmányi tag.

Sváiger Ilka,
elnöknő.

Bercsey Péchy Mária,
bizottmányi tag.

Bohus Szögyényi Antónia Öméltóságának, a pesti nőegylet elnökének. Világosan.

Méltóságos Asszony!

Mélyen tisztelt nemes Honleány!

A *Szegedi Jótékony Nőegylet* is akarván azon bőven kiérdemelt tisztelethez járulni, mellyel Méltóságodnak az *egész ország adózik*: Méltóságodat tiszteletbeli tagjainak díszes koszorújába fölvette, mit azon kérelemmel juttat Méltóságod tudomására, hogy az elismerés e csekély bizonyítékát kedvesen fogadni méltóztassék.

Kelt Szegeden, 1864. aug. 21-én tartott közgyűlésünkben,

az egylet nevében:

Bérczy Borbála,
egyleti elnöknő.

•••

Kivonata

az „Aradvidéki tanító-egylet“ 1870. évi május hó 11-én tartott alakuló nagygyűlés jegyzőkönyvének.

Simay István elnök figyelmezteti a nagy-gyűlést, miszerint az alapszabályok értelmében oly bel- és küliöldi egyének, kik a népnevelés terén maguknak kiváló érdemeket szereztek, tiszteletbeli tagokká választandók. Megkéri ennek folytán a nagy-gyűlést, hogy az ily jeles egyének neveit megválasztás végett indítványba hozza.

Elnök e felhívása folytán világosvári Bohus-Szögyény Antónia ő méltósága, mint aki a népnevelés terén magának dús érdemeket szerzett, a nagy-gyűlés által közfelkiáltás útján az egylet *tiszteletbeli* tagjává választatik meg, amiről Öméltósága e jegyzőkönyvi kivonat, továbbá a díszokmány és egy példány alapszabály kézbesítése által értesíttetni határoztatik.

Kelt Aradon, 1871. évi november hó 16-án.

Kiadja:

Nagy József,
egyleti elnök.

Lele János,
egyleti jegyző.

37/871. Az „Aradvidéki Tanító-Egylet elnökségétől.
Világosvári *Bohus-Szögyény Antónia* Öméltóságának,
Világosvárott.

Hogy a fent nevezett egylet Méltóságodnak csak most nyujthatja át tiszteletteljes hódolatát, oka az, hogy tiszteletünk kifejezését egyesületünk az Aradon készített okmány egyúttali kézbesítése által is bebizonyítani óhajtotta, de ezen szerény óhajunk mindez ideig elhárítatott annak el nem készülése miatt.

Most nekem jutott a szerencse Méltóságodhoz egyletünk határozata értelmében a már elkészült s idezárt okmányt áttenni és esedezni, hogy édes hazánkat egyaránt érdeklő nevelés terén erejéből kitelhetőleg működni törekvő egyletünket magas kegyébe fogadni, emlékébe felvenni és megtartani méltóztatnék.

Arad, 1871. november hó 18-án.

Mély tisztelettel:

Nagy József,
egyleti elnök.

..

Méltóságos asszony! Kegyes pártfogónők!

Az emberi kebelben honoló érzelmek közt legmagasztosabb a kegyesség, mely isten kiválóbb lényeit hevítvén, jótékony melegével vigaszt nyújt a szenvedőknek, áldásaival árasztja el a gyengébbeket.

E magasztos érzelem nem kevésbbé forró érzelmet ébreszt fel a gyengébbek szívében; a hála odaadással teli érzetét, mely amazzal egyesülve alkotja azt az üdvösséges erkölcsi világot, mely az emberiség boldogságáért lelkesülő lények keblében él.

A forró hálának szívünket dagasztó érzete ösztönöz bennünket arra, hogy szabad folyást engedjünk neki a jelen ünnepélyes alkalommal, midőn Méltóságod kegyes pártfogásának védőszárnyai alatt tanulóéveinket kitöltvén, önálló munkára képesítve, szaba-

dön s reménnyel teli szívvel lépünk az élet rögös pályájára.

Alázatos szívvel bátorkodunk tehát kérni Méltóságodat, hogy mély tiszteletünk s forró hálánk e gyenge, de őszinte gyermeki szívből fakadó kifejezését kegyesen fogadni méltóztassék s engedje azon édes reményt táplálnunk, hogy ezentúl is megtartani kegyeskedik bennünket emlékében; valamint a mi szívünk-ből soha sem alszik ki a hála forró érzete, amely buzgó imára int bennünket a Mindenhathoz, hogy Méltóságodat övéi örömére, a szenvedők vigaszára, pártfogoltjai boldogságára s az emberiség díszére évek hosszú során át megtartani kegyeskedjék.

Hódoló gyermekei tisztelettel s áldást árasztó kezei csókolása mellett öröklünk Méltóságodnak, kegyes pártfogónőnknek Budapesten, 1873. ápril. hó 19-én, alázatos szolgálói: A Rudnyánszky A.-féle könyvnyomda felszabadult nőnövendékei: Kovalszky Katalin, Scheiber Regina, Zvillinger Regina, Friedmann Gizella.

..

A magyar királyi belügyminiszter, 3424. szám.

Az árvízkárosultak felruházására Méltóságod elnöklete alatt megalakúlt bizottmány működéséről felterjesztett kimutatás legfényesebb bizonyítéka azon páratlan emberbaráti önfeláldozásnak és áldozatkészségnek, mely kizárólag nemes női szívek tulajdona. Kedves kötelességet teljesíték, midőn ezen sikerdús működésért az egyletnek s különösen Méltóságodnak, mint ezen, *a haza elismerését érdemesített elnökének* leghálásabb köszönetemet ezennel nyilvánítom.

Buda-Pesten, 1876. június 12-én.

Tisza Kálmán.

..

Bohus-Szögyény Antónia úrhölgy Önagyságának.
Helyben.

Van szerencsénk szíves tudomására juttatni, hogy ezen egyesület f. é. februárius hó 17-én tartott közgyűlése elismerőleg méltatva Önnek a közjó előmozdítására irányzott nemes működését, Önt ezen egyesület tiszteletbeli tagjául megválasztá.

Kedves kötelességünkhöz képest az ezen választásról szóló oklevelet, mihelyt kiállítása elkészülend, küldöttség által átszolgáltatni lesz szerencsénk.

Budapesten, 1877. március hó 4-én.

Mély tisztelettel: a „Concordia“ Budapesti Jótékony-Egylet választmánya nevében:

Lovag Posner Károly Lajos,
elnök.

•••

Rudolf Koronaörökös-Jótékony-Egylet.

Kronprinz Rudolf Humanitaets-Verein.

Budapest, 1879. évi máj. 30-án.

Mélyen tisztelt Méltsád!

A *Rudolf Koronaörökös Jótékony-Egylet* választmányának Budapesten 1879. évi febr. hó 15-én tartott ülésében annak elismeréséül, miszerint hazai közintézeteinket számos jótéteményeivel hathatósan istápolni méltóztatott, Méltsádat a fenn jelzett egylet dísztagjává egyhangúlag megválasztotta.

Miről midőn Méltsádat tiszteletteljesen értesíteném, bátorlakom egyúttal felkérni, miszerint a díszokmány átadásával megbízott küldöttségnek mikorra leendő fogadtatásáról az időpontot és helyet közelebről meghatározni méltóztatnék.

Egyletünket Méltsádnak nagybecsű kegyeibe és kegyes pártfogásába ajánlva, vagyok mély tisztelettel
Méltsádnak

alázatos szolgálja:
Falk Zsigmond,
elnök.

Alapítási Oklevél.

Bohus-Szögyény Antónia Ő Méltósága részére, ki a Budapesten székelő *Országos Nőképzőegylet* alapítási tőkéjéhez 100 forint lefizetésével járulván, annak alapszabályaink értelmében élethossziglani alapító és szavazatképes tagjává lett.

Midőn az egylet nevében ezen oklevelet kiszolgáltatóknak, nem mulaszthatjuk el hálás köszönetünket kifejezni azon támogatásért, melylyel az egyletet kitűzött céljának, a hazai nőnevelés emelésének s egy minta leánynevelő intézet fentartásának elérésében pártfogolni kegyeskedett.

1880. május 10.

Veres Pálné Beniczky Hermin,
elnök

Özv. gr. Teleki Sándorné,
alelnök.

Daruváry Alajosné,
II. alelnök.

Gönczy Pálné.
pénztárnok.

•••

Bohus-Szögyény Antónia asszony Ő Méltóságának.

Miután szíves volt a magyar nemzeti muzeum gyarapítására egy *Nyáry Pál* által a fogságban fahagytatott fakanalat ajándékozni, az igazgatóság kötelességének ismeri azért az intézet hálás köszönetét kifejezni.

Megkülönböztetett tisztelettel
Budapest, 1879-i április hó 9-én,

alázatos szolgálója:
Pulszky Ferenc.

•••

Bohus-Szögyény Antónia asszonynak.

TOLDY FERENC TŐL.¹⁾

Egy csarnok áll a hon vidékein,
Melynek faláról hosszú, méla sorban
Tekintenek le a nép dalnoki;
Még leng a himnusz, mely az ég urához
A hit fellegző szárnyain repül;
A dal, mely a szív nyíló titkait
Rebegtet ki magasztos éjeken;
S még zeng a hárfa húrjain az ének,
Dicsőítve a magyarnak hőseit:
De ritka honfit, ritka honleányt
Látok belépni a dalos terembe,
S fogékony szívvel késve a zenén,
Az intő árnyak szózatán merengni.
Ezt a hideg szív, azt hívságai
Marasztalják és amaszt a feledés;
Még több, édes sajátját büszke döllyfel
Tekinti és csak idegent szeret.
S ott áll a zengő csarnok elhagyatva
S az énekes sereg magán borong.

De Te, nemes hölgy, akinek szívét
Be nem lépék e fagynak kérései,

1) A Magyar Költészet Története. (Pest, 1854.) második kötetének ajánló levele, V—VIII. lap.

Jövel s fogadd a kalaúz kezét;
S mit ő a hűség gondjával regél,
Hallgasd meg és hozd el társnőidet
S ionj koszorút a hon költőinek.

Itt Z r i n y i áll, ki fennkölt énekében
Szigetnek zengi honfi hőseit;
Ott G y ö n g y ö s i, reménynek dalnoka
S az önkinjában vérező, K o h á r i,
Ki börtönének vak homályiban
Vigaszt meríte lantja húrjain.
Itt R á d a i: a hit szent énekével,
A lenge A m a d e: szerelmivel;
Ott F a l u d i a lant játékkal
És O r c z y, a derült, érzékeny agg,
Tanít és bájol s orvosol kebelt.
Itt van, ki új tüzet gyújtott egünkön,
A bölcs ész avatottja: B e s s e n y e i;
Míg Á n y o s zengi holdvilágos éjjel
Elvesztett boldogsága panaszit;
Ott F a n n i ¹⁾ haldoklik fájó sebében
Az életnek, míg szíve megszakad.
És D a y k a kinját hallhatod és V i t é z ²⁾
Nemes küzdelmit Sziszifus kövével
És H i m f y ³⁾ lantját Vaocluse árnyain.

Egy gyöngyöt alkotott az ég ura,
Melynek szelid ragyoglatú tüze
Nem a gazdagnak fényűző nyakán,
Nem a kevélység homlokán díszelg:
E gyöngy a halvány inség szenvedésén,

1) Kármán Fannija.

2) Csokonai Vitéz Mihály.

3) Kisfaludy Sándor.

A hon baján s a honnak felvirúltán
 A nő szeméből könny gyanánt fakad:
 E drága gyöngyöt láttam arcodon,
 Nemes hölgy, bú — s örömtől fényleni.
 Óh, üzd el a bút, melyet ád a sors:
 E képeken ¹⁾ legeltess szemeid
 S mit róluk és ez összes hű seregről
 A hon reményi — s lelkes ifjainknak
 Buzgó szerelemmel hirdették koronkint ²⁾
 Óh, hallgasd meg, hallgassa meg nemed,
 Kinek szivén e faj jövője forr,
 S idézze föl letűnt idők szerelmét!
 Ismét feléled akkor a halott ³⁾
 A vallásos bizalom s hit harmatozza
 A megnyugvásnak balzsamát reátok.
 Nem vész el a nép, mely szent hagyományként
 Az ősi lantnak intő szózatát
 Kegygyel megőrzi s hű marad magához!

(E költeményt dr. Márki Sándor egyetemi tanár látta el magyarázatokkal.)

1) A Magyar Költészet Története második kötetében ösmertetett nagy költők irodalmi rajzain.

2) A pesti egyetemen, hol az 1853/4. isk. évben összesen 37 órában ösmertette a magyar költészet történetét oly időben, mikor a magyar költők egy része politikai fogságot szenvedett.

3) A letiport magyar nemzet.

CSÉCSI ÓDÁJA.

Bohus-Szögyény Antónia emlékezete.

A leleplezésre írta: CSÉCSI IMRE.

Szép csendes ősz fuvalmától legyintve,
Itt Világosvár romjai alatt,
Mint a villám éji felhő ölébe:
A múltba néz egy röpke gondolat.
Nagy, szent időknek haldokló tanúja,
Te rom, mért hullanak szét köveid?
Ha leomlasz, a hálátlan szivekben
Mi tartja fenn a múlt emlékeit?

Óh! mert az érdek civódó zajában
Úgy meglohad lelkünkben már a láng . . .
Felejtünk mindent, hírt, erőt, hatalmat,
Felejtjük, hogy rég nagyok is valánk.
S tán jobb feledni, — így hiszik sokan már —
Jobb tán, ha minden szent emlék kihal,
Mint a jelenre gúnyként, léha módon
Kérkedni hős idők csodáival.

Nem úgy, nem úgy! Csak emlékezzetek, mert
Szárny az emlék: jövőnk felé ragad.
A múlt világa sűgárt hint előre
S lát a jövőben tündértájakat.
— Szent ez a perc is! Bűvös erejében
Lelkünk emléki megvillámlanak,
S mint álomlátás szép valóra válva,
Előttünk áll egy fényes nőalak.

Nagy dicső asszony, nemzetünk leánya,
A leghivebbek közt is legnagyobb,
Itt vagy közöttünk! Akiket szeretnél,
El még a halál után sem hagyod.
Áldás volt élted s mily csodás való ez:
Még emlékében is áldás marad!
Miként az égen naplement után is
Lobognak még a bíbor sugarak.

Szép, igaz élet volt, amelyet éltél,
Nagy, tiszta szív fensége, bája volt.
Nagy volt, midőn mosolygó szeretettel
Az elhagyottra védőn ráhajolt.
Fenséges élet: önmagát felejtve
A mások üdvét építette föl;
Nincs elmulása: eszmény- s példaképpen
Sírod felett örökké tündököl.

Hogy ránk csapott erőszak fürgetegje,
Mikor még a kőszív is megriadt:
Együtt sirtál a könnyező sereggel
A nemzet arcát ért szégyen miatt.
Ott lent a vár alatt, ott lent a síkon
Minden fűszál történetről beszél . . .
Virágot hajt szemednek égő gyöngye
Ott, hol fájó keservben könnyezél.

Látunk mint büszke sérthetetlen angyalt
Be- és kijárni tömlőc ajtaján,
Áldás azoknak egy vigasztaló hang,
Kiket gyötör az örjítő magány.
A csüggedőt egy csöppel a reményből
Felgyógyítád, oldoztad a rabot;
A haldokló is áldott, míg szeméből
A lélek lángja ki nem hamvadott.

Mikor feltetszett jobb idők reménye,
Mint hajnalfény ez árva hon felett:

Te hitted azt, hogy nyerhet még a nemzet
Újult hitével újabb életet.
Te szóltál így a jós lélek szavával:
Adhatna bár tápláló harmatot
— Áztatva földjét boldogabb jövőnek —
A vér, a könny, amely kiontatott.

Hazánk leányai, óh jertek, jertek,
Öltsetek fel egy régi divatot: ,
Élni családért, emberért, hazáért,
A leghívebbtől ^{néha} tanuljatok!
Csak jöjjetek . . . Itt minden hű magyarnak
Hódolattal le kell omolnia,
Suttogva csendben: Te örökre élsz, mert
Szíviünkben élsz, Szögyény Antónia!

A SZERETET JÓTÉKONYSÁG ANGYALA.

A szeretet jótékonyság angyala.

„Ez az én parancsolatom, hogy szeressétek egymást.“ (Ján. 14. 1.)

Irtá: PROKOP SÁNDOR.

Vándor, ha útnak Világos mellett vitt el, vagy ha lelkedben a régi idők emlékét óhajtván visszaidézni, eljöttél megnézni e helyet, hol szabadságharcunk napja lehanyatlott, bizonyára maradandó emlékekkel vettél búcsút e tájéktól, hol a szomorú világosi napokra való visszaemlékezés minden magyarúl érző szívből a honszerelem könnyeit facsarja ki. De ne feledd el, hogy itt lakott a szeretetéről, jótékonyságáról messze földön híres úrnő: *Bohusné Szögyény Antónia*. Ha a természet ölen árnyékos völgyek hűs forrásaiban gyönyörködöl, az égbe meredő sziklacsoportok pedig ámulatba ejtenek; ha a fönséges képen andalogva, a legédesebb érzés tölti el valódat, ugyanazon elbűvölő érzésnek kell átjárnia szívedet akkor, mikor e nevet hallod: *Szögyény Antónia*.

A szeretet, a könyörületesség angyala volt ő. A szeretet volt rugójú tetteinek. Egész életén át a hittel párosult felebaráti szeretet vezérelte. Segíteni a szűkölködőkön: ez volt áldott lelkének legkedvesebb nyilatkozása. Szt. Pál aranymondását, „Krisztus szeretve ösztönöz bennünket“ (II. Kor. 5. 14.), megvalósulva látjuk cselekedeteiben. Krisztus szeretete gyújtotta lángra szvében a szeretet érzelmét. Ez a szeretet adott életet a szegénynek, szüntette meg az elaggott koldus éhségét, takarta be a mezitelenek testét. Belőle fakadtak jótékonyságának hervadhatatlan rózsái, melyeket a nagyasszonyról való szüntelen megemlékezés ápol és tart fenn mindörökké.

„Szerelmeseim! Szeressük egymást, mert a szeretet Istentől vagyon.“ (Ján. I. 4. 7.) A szeretetet Isten oltotta belénk, hogy mint testvérek szeressük egymást az élet mindenféle körülményei közt. Ez a kereszténység jelszava, ez hevítette nagy tettekre Krisztus hívőt, ez ad bátorságot a csapások elviselésére s teszi az embert sorsával megelégedetté.

„Arról ismernek meg mindnyájan, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretettel lesztek egymáshoz.“ (Ján. 13. 34. 35.) Szeretettel tehát és sohase gyűlölettel; mert mihielyt gyűlölet férközött szívedbe, megszüntél Isten képmása lenni; ellenben hitvány rabjává lettél az önzésnek, mely már nem érez fájdalmat mások pusztulásán, nem leereszkedő, nem tűrő és nem kegyes. Felfuvalkodottá válsz, nem kedveled az igazságot, de a gonzságban örömet találsz. Hasonlóvá leszel a szívtelen zsarnokhoz, ki sohasem ad, csak elfogad, ki fényes palotájának kényelmes termeiben unatkozik s szívtelenül nézi, mint hullnak előtte porba az ártatlanok fejei; ki örvend a közelgésnek s megelégedéssel fogadja alattvalói tömjénezését. De azért nem hallgat esdeklő szavakra, nem oltalmaz senkit, mert kiégett szívéből a szeretet. Hasonlóvá lett a kopár sziklához, amelyen csak gaz és bojtortján terem. Ellenben ha csak parányi szeretet lakozik még szívedben felebarátod iránt, már nem vagy szívtelen zsarnok; nem gögös, hanem leereszkedő; nem kegyetlen, hanem szelíden szerető emberbarát.

A felebaráti szeretetről szóló isteni tanítást az ujkori tudományos felfogások kiforgatták eredeti értelméből. Az altruizmus, humanizmus napjainkban nevel nem szerető felebarátokat, létesít nem békés társadalmi együttélést, hanem fagyos, dermedt szíveket, önző zsarnokokat. Miért? Mert nem az önzetlen szeretet vezeti gondolkodásukban, cselekedeteikben, hanem ama felfogás, hogy a felebaráti szeretet bizonyos természetes okokból: a jellem hasonlóságából, szellemi tehetségekből, finom társalgási modorból, vérrokonságból keletkezik. Ámde az így

értelmezett szeretetnek az az eredménye, hogy csak jótévőinket szeretjük, azokat továbbá, akiktől valamit remélünk, vagy akikben valami külső szeretetreméltóságot, udvariasságot, jellemet fedezünk fel. Ezek azonban mind afféle külső mázok, melyek könnyen csalódottokká tesznek bennünket. Mert amily hamar szerettünk meg valakit eme külső indítóokok alapján, éppen oly könnyen felejtjük is el, amikor feltárul előttünk sivár, tartalmatlan belseje, melyből minden nemes érzést, szeretetet, a téves irányú humanizmus, altruizmus égetett ki. E szeretetben nincs természetfölötti indíték; itt nem az önzetlenség nyilvánul, hanem a külső behatások keltette szevedély, rút önzés, élvezetért való sóvárgás, melyet végeredményben az állapotban is megtalálunk.

Egészen más alapon épült fel a ker. értelemben vett szeretet. Ha szt. Pálnak a korinthusiakhoz intézett levelét elmélyedve olvassuk át, akkor megismerjük a ker. felebaráti szeretetet s fölfogtuk a maga fönségében. „A szeretet tűrő, kegyes; a szeretet nem irigykedik, nem cselekszik rosszul, nem fuvalkodik föl, nem nagyravágyó, nem keresi a magáét, nem gerjed haragra, nem gondol rosszat, nem örül a hamisságon, hanem az igazságon örvend; mindent elvisel, mindent elhisz, mindent remél, mindent elszenved. A szeretet sohasem szűnik meg.” (Kor. I. 13. 8.)

Ime az apostol arra figyelmezteti a hiveit e szavakkal, hogy az Istentől szivünkbe oltott szeretet csak akkor valódi szeretet, ha nem pusztán ajkunkon hirdetjük, hanem tettel is bizonyítjuk. Ha nem azért munkálkodunk, hogy mulékony dicséretekkel halmozzanak el, hanem azért, hogy sokaknak vigasztalására legyünk. Akinek szivében ily szeretet él, csak az tudja mindenét megosztani, mindenről, ami előtte kedves, avagy egész énjével összeforrott, lemondani. Ily angyali szívet hordozott belsejében a mi nagyasszonyunk is. Ez vezérelte őt az élet útjain.

Mennyit tudott tűrni szenvedni, csak azért, hogy

másokkal jót tegyen! Mily örömmel hozta meg az áldozatot, mert nem ismert korlátot, mely áldozatos szeretetében megakadályozhatta volna. A legnagyobb áldozat is csekélységnek tűnt fel előtte; mindig többet és többet óhajtott tenni, sőt ha erejéhez s anyagi helyzetéhez képest szinte emberfölötti módon áldozott is, úgy érezte, mintha semmit se tett volna.

Az ilyen lélek elfelejti, hogy szakadatlan áldozatokban élte át életét, mert neki minden teher könnyű. Örököké ifjúnak érzi magát. Szíve, lelke nem tapad a föld porához, hanem magasan szárnyal, mint a sas. Soh'se fárad el. Jár-kel, minden iránt érdeklődik, csak akkor érzi magát nyugodtnak, elégedettnek, ha segíthet, gyámolíthat, vigasztalhat, könnyeket törölhet le, ahol szükség van rá. Szívében a szeretet napja fénylik, sugarai elhatnak ismeretlen vidékre, bearanyozzák a szegények viskóit, a kétségbeesettek csüggedő lelkét, mindenütt vidám életet keltenek, ahol csak az imént nyomorúság honolt. Érzik, mintha beszédbe ereszkednék velük s oktatná őket. Egy pohár víz is kedves az ő kezéből, mert szeretettel adja. A legkisebb alamizsna is megédesíti az esdeklő életét. Hálát rebeg a szegény ajka és áldja jótevőjét. Szeretettel közeledik hozzá mindenki, mert jósága, szeretetreméltósága vonzott, lebilincsel.

Részvétellel volt telve az ő szíve a szenvedő iránt. Nem sietett el mellette; hozzá ment, felemelte, gondozta; érezni tudta sorsát, szenvedését, fájdalmát. Mindig csak azt az egyet akarta: segíteni.

Az ilyen szív közelében lenni öröm és boldogság vala.

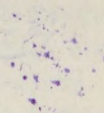
Ezek szívének hervadhatatlan rózsái. Ezekért áldja őt az utónemzedék. Mert mindannyiszor az éltető szeretet, a hálát fakasztó jótékonyság, a kegyes irgalom s a szegények iránti gyöngédség jut eszünkbe, valahányszor a nevét halljuk.

Bohus-Szögyény Antónia szobra.

A SZOBOR TÖRTÉNETE.

A szobor története.

A szomorú tapasztalat igazolása szerint alig van kedvezőbb időszak kiváló egyének elfeledésére, mint az a néhány év, mely haláluk után következik. Csak akkor tűnnek fel előttünk igazi nagyságukban, mikor már élesen el vannak különítve az élöktől; mikor egyéniségük mintegy fogalommá finomul azon *eszme* nyomán, melynek életük minden leheletét áldozták. Úgy vagyunk e nagy emberek értékének megbecsülésével, mint hazájával a más világrészbe távozó, kinek hajója már messze-messze földön jár; kit annál erősebben fog a honvágy, minél távolabbra jutott a haza szent földjétől.

Igaz ugyan, hogy az a fájdalom, melyet Bohusné Szögyény Antónia elvesztése okozott, még nem tompult el a szivekben; de emléke ennek a jótékony-ságáról messze földön híres honleánynak még sem volt méltóképen megörökítve. A helybeli *Polgári Olvasókör* 1908. március 21-én tartott választmányi gyűlésén támadt az az *eszme*, hogy legalább is mell-szobrot kellene emelni a nagyasszony emlékének Világoson, ahol nemes lelke annyi szép cselekedetben nyilatkozott; de akkor még álmodni sem mert volna senki arról, hogy a terv harmadfél év alatt megvalósulhatna, hozzá még a természetesen is nagyobb ülő szobor alakjában.

Az indítványt határtalan lelkesedés követte: az indítványozó 2 kor. 30 f.-je legott tekintélyes összegre

emelkedett s a szoborbizottság még e gyűlésen meg-
alakúlt a következő tagokkal:

Elnök: *Deák Sándor* áll. el. isk. tanító, okl.
polg. isk. tanár;

Jegyző: *Göbel Károly* sütő-m.;

Tagok: *Bódi József* nyug. áll. el. isk. igazgató,
uradalmi jószágigazgató;

Faragó István járási főszolgabíró;

Gál Gergely kereskedő;

Grill József kádár-mester;

Kern Henrik ács-mester;

Liszt István asztalos-mester;

Loosz Antal kádár-mester;

Teffert Ferenc r. kath. plébános;

Valerián József szőlőbirtokos;

Varga Tóth Ferenc tálas-mester.

Egyelőre szűk körben, csupán a polgári és da-
loskör helyiségében folyt a gyűjtés. A község lakosai
közül némelyek baljósattal nézték a bizottság ter-
jeszkedő munkálkodását s így alkalmunk volt tapasztal-
ni azt a szomorú tényt, hogy a nagy eszmékért
való általános erőtömörülés. kivált faluhelyen, igen-
igen sok nehézséggel jár. Voltak sokan, kik az esz-
mének még megyei gyűjtés alapján 5—10 év alatti
megvalósulását is hihetetlennek tartották. Ám a szo-
borbizottság nem vesztette el munkakedvét: a mara-
diak balítéletét megcáfolta, a csüggedőket lelkesí-
tette, a kétkedők baljósatait pár hónap alatt teljesen
elfojtotta fokozódó tevékenységének eredményével.

Kötelességünket teljesítjük e helyen, ha a törté-
nelmi hűség kedvéért kiemeljük Világos derék iparo-
sainak páratlan áldozókészségét, melylyel a módo-
sabbak koronáikat, a szegényebbek filléreiket adták
a tőke emeléséhez.

Az 1908. év júniusában Aradvármegye alispán-
jának engedélye alapján az egész megyébe gyűjtő-
íveket küldött szét a szoborbizottság a következő
szövegezéssel:

T. Cim!

Világos nagyközség lelkes polgársága egyhangúlag elhatározta, hogy felejthetetlen honleányunk, Bohus-Szögyény Antónia emlékét méltóképen megörökítő érc-szobrot emel.

A szobor-bizottság az egész megye területén való gyűjtés iránti engedélyt Arad vármegye alispánjától 7722/1908. sz. a. megkapta, sőt Arad vármegye törvényhatósági bizottsága e célra 50 koronátnát bocsátott a szobor-bizottság rendelkezésére.

A fenti cél megvalósítását Bohus-Szögyény Antóniának nemcsak nagyfontosságú történelmi szereplése teszi okadatolttá, hanem lelke jóságának minden nyilvánulása. Mert amerre járt, áldás kísérte s ami jót tett, azt mindig névtelenül, önzetlenül cselekedte. A női erény és emberi nagyság e páratlan mintaképe szinte legendaszerűvé vált amaz emberbaráti cselekedetével, mit a világosi katasztrófa után az aradi várfogságra hurcolt foglyokkal szabadságának kockáztatása árán gyakorolt; másrészt avval, hogy Világos földhöz ragadt szegényeit *nemzetiségre való tekintet nélkül* pénzzel, ruhával, élelemmel sohase szűnt segíteni. Ez emberfeletti cselekedeteinek emléke még ma is él a népben és apáról fiura száll.

Minthogy azonban Világos a maga erejéből egyáltalán nem, vagy csak évtizedek multán valósíthatná meg e célt: ennél fogva hazafias tisztelettel kérjük t. címet, kegyeskedjék a szobor költségeihez némi pénzbeli segítséggel hozzájárulni, annál inkább is, mivel a szobor nem csupán Világosnak lesz dísze, hanem Arad vármegyének és hazánknak egyaránt méltó büszkesége leend.

Világos, 1908. június hó.

A szobor-bizottság.

Eddig három helyről, Aradvármegye törvényhatósági bizottságától, a *Kölcssey-Egyesülettől* s a világosi ipartestülettől kaptunk nagyobb adományt, 50—50

koronát. Különösen a *Kölcsey-Egyesület*, mely teljesen magáévá tette a világosiak nemes törekvését, nagy hatással volt, a bizottsági tagok fokozódó munkásságára az alábbi buzdító levelével, melyet tartalmának becsénél fogva egész terjedelmében szóról-szóra itt közlünk.

Tekintetes

Bohusné Szögyény Antónia-szoborbizottság,

Világoson.

A *Kölcsey-Egyesület* választmánya június 14-én megtartott gyűlésében nagy örömmel foglalkozott az Önök felhívásával, hogy Bohusné Szögyény Antónia szobrának létesítéséhez hozzájáruljon. Örvendtünk a szép és nemes gondolatnak, hogy a nagyasszonynak szobra ott álljon a történelmi hagyományokkal megszentelt földön, ahol szép lelke oly sok nemes tettben nyilatkozott meg. A jóságnak és a lelkes magyar hazafiságnak ékes-szavú szobra lesz.

Mindkét érzésének bizonyságait őrizzük mi is szabadságharci ereklyemuzeumunkban, azért különösen örvendünk a jó alkalomnak kegyeletünk kifejezésére. A választmány határozatából e levéllel egyserre postára tettünk 50 koronát, mint a *Kölcsey-Egyesületnek* adományát Bohusné szobrára. Kérjük a tisztelt Szoborbizottságot, fogadja szívesen ezt is és a *Kölcsey-Egyesületnek* azt az ajánlatát is, hogy erkölcsi és szellemi erejét rendelkezésükre bocsátja az előkészítő munkákhoz és majdan a szoborleleplezéshez, melynek országos jelleggel kell bírnia. Ha bármikor segítségére lehetünk a világosi intézőknek, hogy a szobor mentől hamarabb és szebben ott álljon a község terén, örvendeni fogunk az alkalomnak.

Engedjék meg azonban, hogy mi is kérhessünk valamit. Bohusné emlékezetének méltó megörökítésére vonatkozik a mi kérésünk is.

Azt szeretnénk, ha a felállítandó szobor pályamintája ott állhatna ereklyemuzeumunkban azoknak

az ereklyéknek közepette, melyek nekünk azért különösen becsesek, mert Bohusné Szögyény Antónia adta, vagy rája vonatkoznak. Mikor tehát a szobrászművésszel szerződni fognak, kössék ki föltétlenül, hogy az eredeti minta a *Kölcsey-Egyesület* tulajdona lesz. Több szabadságharci szobor mintáját őrizzük így, szívünkhöz különösen közel fog állani a világosi mű első formája.

Fogadja a tisztelt Szoborbizottság hazafias üdvözlétünket, mellyel maradtunk szolgálatrakészen a *Kölcsey-Egyesület* nevében

Aradon, 1908. június 26-án.

Varjassy Árpád,
kir. tanácsos, elnök.

Szóllósi István,
titkár.

Ezen, anyagi és erkölcsi támogatást biztosító átirat érlelte meg a bizottságban azon szándékot, hogy a nagyasszonytól származó vagy rá vonatkozó iratokat összegyűjtjük és emlékkönyv alakjában nyomtatásban kiadjuk. A könyv egybeállításával *Teffert* Ferencet, *Bódi* Józsefet és *Deák* Sándort bizta meg az 1908. júl. 9-én összeült szoborbizottság. A határozatnak meg is lett a fogantatja: a „*Kölcsey-Egyesület*“ jóvoltából megszereztük az aradi ereklyemúzeumban őrizett mindazon iratok másolatát, amelyek Bohusné sokoldalú tevékenységének bizonyosságai. A többi adatot a Bohus-család irattárából, a *Nemzeti Múzeumból* s a *Vasárnapi Ujság* szerkesztőségétől kaptuk. De a hálás elismerés hangján kell megemlékeznünk dr. *Márki Sándor* kolozsvári egyetemi ny. r. tanárról, aki amellet, hogy ne hány becses adatot nyújtott a könyv egybeállításához, *Toldy*-nak Szögyény Antóniához intézett ajánló költeményét is szíves volt elküldeni és magyarázatokkal ellátni. Megjegyezzük továbbá, hogy felhasználtuk az egykorúak elbeszélését s a világosiak szájhagyományait is.

Köszönet mindnyájuknak a szíves támogatásért.

Ami a fenti átiratban foglalt azon kívánságot illeti, hogy a pályázati mintát eszközöljük ki az ereklyemúzeum részére, ily értelemben állapítottuk meg az illető szobrásszal kötött szerződés feltételeit. Örvendünk, hogy a *Kölcssey-Egyesület* meleg érdeklődését, több ízben tapasztalt segítségét evvel némiképen viszonzozhatjuk.

Az 1908. júniusban szétküldött gyűjtőivek nyomán rohamosan emelkedett a szobor-alap. Ez örvendetes jelenség arra indította a szobor-bizottságot, hogy az 1909. ápr. hó 5-ére összehívott értekezletében megbizza Deák Sándor szb.-i elnököt, hogy az érdeklődő szobrászokkal lépjen összeköttetésbe. Ennek következtében az 1909. dec. 28-án tartott szobor-bizottsági gyűlés egyhangúlag *Philipp István* és *Vass Győző* fővárosi szobrászművészek pályázati feltételeit fogadván el, megbizta a nevezett művészeket, hogy az 1910. év őszére készítsék el a nagyasszony életnagyságú ülő szobrát bronzból.

Míg így a szoborbizottság hangyaszorgalommal gyűjtötte a szobor költségeit, addig a szoboralap más-kénti gyarapításáról is gondoskodott. 1908. május 16-án táncmulatságot rendezett, mely 237.40 koronát jövedelmezett. A regruták 1908. szeptember 26-án rendezett táncmulatságának tiszta jövedelme 40.30 korona volt. Társadalmunk fokozódó lelkesedésének legiényesebb bizonyága az 1910. január 15-én lefolyt hangverseny, melynek tiszta jövedelme a 800 kor.-t is jóval meghaladta. Ugyancsak a f. évi június 28-án színelőadást rendezett a világosi ifjúság, melynek jövedelme 158.40 koronával növelte tőkénket.

Általában hazafias áldozókészséget tapasztaltunk a Bohus-család, az egyházak vezetősége, a községi képviselőtestületek, városi tanácsok, törvényhatóságok, pénzintézetek, társas- és jótékonyegyesületek, iskolák, néhány vállalat, az aradi és a világosi üzletek, a császári és királyi 33-ik gyalogezred tisztikara s az aradi Kossuth-szobor-bizottság

részéről. Világosi és vidéki nők s férfiak egyaránt buzgólkodtak a gyűjtésben és az adakozásban. Neveiket nem sorolhatjuk elő ezen a helyen. Boldogítsa őket az a tudat, hogy részük van a cél megvalósításában. Hiszen csak annak a nemzetnek van létjogosultsága és jövője, mely meg tudja becsülni nagyjait. Büszkén mondhatják tehát a költővel:

„ . . . mi nem feleedtünk el, mi tudjuk: ki voltál,
A te nevednek épül itt az oltár.“

Az 1910. június 29-én nagyfokú érdeklődés mellett gyűlt össze a bizottság teljes számban. E gyűlésen báró *Bohus László*, Szögyény Antónia fia és *Philipp István*, a szobor egyik készítője is megjelentek. Miután báró Bohus László azon nagylelkű ajánlatát, hogy kertjének a piactérre kinyúló patkóalakú részét a szobor számára átadja és a r. kath. egyház tulajdonába engedi, általános lelkesedéssel tudomásul vettük: a szobor-leleplezést az 1910. év október havának közepére kitűztük. Báró Bohus László emez említett ajánlatában részint a nagylelkűség, részint az édesanya emlékéhez való végtelen ragaszkodás nyilvánulását láttuk. A nagyasszonytól öröklött jószívűségének ez a jele örömkönnyet csal szemünkbe. Adja az Ég bőséges malasztja, hogy a felajánlott helyen, a suttogó fák árnyékában minél többször találkozhas-sék édesanyja örök szellemével!

A szobor-bizottság ugyane gyűlésen kimondta, hogy a piac felől, közvetlenül a patkóalakú emelkedés jobb és bal részén lépcső-feljáratot készít, a medence fölötti emléktáblát kiveszi s helyébe a rajta levő verses rész elhagyásával újabb, de kisebb emléktáblát tesz, a szobor számára felajánlott területet pedig díszes kerítéssel látja el.

1910. aug. 17-én ismét együtt vannak a szobor-bizottság tagjai, hogy megválasszák az építő- és a rendező-bizottságot s megállapítsák az alapköveté-lének napját.

Az építő-bizottság elnöke *Valerián József*, a rendező-bizottságé *Teffert Ferenc* lett. Ugyane gyűlés határozatának értelmében szept. 11-én d. e. helyeztük el az emlékiratot a szobor talapzatába. Az ünnepség, melyen nagyszámú közönség és a Bohus-család is megjelent a *Világosi Dalosok Egyesületé*-nek énekével kezdődött. *Teffert Ferenc* r. kath. lelkész szb. tag szép szavak kíséretében felolvasta az emlékiratot s megáldotta, az alapkövet és elhelyezte az emlékiratot a talapzatba. A lélekemelő ünnepség az említett kar énekével végződött.

Az emlékirat szövege a következő:

Mi alúlírottak, kik az ezerkilencszázyolcadik év március havának huszonegyedik napján *Dedk Sándor* kezdesére „Bohusné Szögyény Antónia-szobor-bizottság“-gá szervezkedtünk, azon cél megvalósítását tűztük magunk elé, hogy világosi Bohus Jánosné magyarszögyéni *Szögyény Antóniának*, a magyar irodalom lelkes pártfogójának, Világos örökemlékű jótevőjének, a fővárosi számtalan jótékony intézmény akkori vezetőjének, a vigasztaló remény angyalának, aki a szabadságharcnak Aradon, Komáromban, a pesti Újépületben, Kufsteinban, Olmützben, Josefstadtban, Theresienstadtban bebörtönözött hőseit szabadságának kockáztatása árán élelemmel, pénzzel és ruhával segítette: érc-szobrot emelünk, hogy örök időn át hirdesse a nagy halhatatlan mindenkor közöttünk élő emlékét.

Tizenkét tagból álló bizottság kezdette meg a szoboralap gyűjtésének nehéz munkáját, buzdítást találva harmadfél éven át Világos nagyközség és vármegyénk közönségének áldozókészségében.

Philipp István és *Vass Győző* fővárosi szobrászművészeknek 1910. május havában elkészült nagyszemű alkotása hirdette, hogy a terv megvalósult.

Ezen emlék-okíratot ezerkilencszáztizedik szeptember 11-én Világos közönségének és a szoborbizottság testületileg megjelent tagjainak jelen-

létében, miután *Teffert* Ferenc ennek teljes szövegét felolvasta, elhelyeztük Bohusné Szögyény Antónia Világoson emelt szobrának talapzatába.

Göbel Károly,
sz.-i jegyző.

Deák Sándor,
szb.-i elnök.

Bódi József, Faragó István, Gál Gergely, Grill József,
Kern Henrik, Liszt István, Loosz Antal, Teffert Ferenc,
Valerián József, Varga T. Ferenc
szb.-i tagok.

Ezuttal köszönetet mondunk *Krausz Endre* hivatálnok úrnak, az emlékirat gondos készítőjének, aki most is jelét adta sok ízben tapasztalt művészi érzékének és szíves készségének.

A leleplező-ünnepnek a következő végérvényes sorrendjét állapította meg a szobor-bizottság:

1. Okt. 15-én este fél 7 órakor lámpionos-menet tiszteleg a Bohus-család tagjainál.

2. 16-án d. e. fél 9 órakor a szoborbizottság megkoszoruzza a nagyasszony sírját.

3. 9 órakor kezdődőleg ünnepi istentisztelet a r. kath. templomban.

4. 10 órakor a szobornál: Himnusz, *Bódi József* vezetése alatt, énekli a „Világosi Dalosok Egyesülete.”

5. Megnyitó beszéd. Mondja *Deák Sándor*.

6. Ünnepi dal. *Krasánszky* Péter áll. el. fiúiskolai igazgató vezetésével énekli 200 tanuló.

7. Ünnepi beszéd. Mondja *Teffert Ferenc*. (A lepel lehull.)

8. *Losovy Mihály*: Áldás. *Bódi József* vezetése alatt énekli a „Világosi Dalosok Egyesülete.”

9. *Csécsi Imre*: Bohus-Szögyény Antónia emlékezete.¹⁾ Alkalmi óda. Szavalja *Kesztler Ede*, az aradi Nemzeti Színház művésze.

10. A testületek megkoszorúzzák a szobrot.

) Az ódát könyvünk más helyén közöljük.

11. A szobrászművészek átadják a szobrot a bizottságnak, ez pedig a r. kath. egyháznak.

12. Szózat. *Bódi József* vezetésével énekli a „Világosi Dalosok Egyesülete.”

Délben társas-ebéd. Este a szobor-alap javára táncmulatság.

...

Evvel a szoborbizottság bevégezte kitartással folytatott munkáját. Mire e könyv napvilágot lát, a jótékonyágnak, a honleányi erények ragyogó példaképének ékesszavú szobra is birtokunkban lesz.

Philipp István aradmegyei származású művészek, a szobor egyik alkotójának valóban lekötelező buzgósága nagyban hozzájárult, hogy harmadfél év leforgása meghozta nekünk e napot. Kísérje őt az Ég áldása további működésében!

Mi pedig honfiúi hódolattal borulunk le a szobor előtt, mely ha kivitelében az ország egyszerűbb műalkotásai között foglal is helyet, de azt az eszmét, melynek szolgálatában a nagy honleány a halhatatlanok sorába lépett, bizonyára évszázadokon keresztül hirdetni fogja.

TARTALOM.

Előszó	3. lap
„Dicsőség arra, aki dolgozik!“ Irta : Dr. Márki Sándor	7. „
A Szögyények családfája	11. „
Szögyény Antónia élete	17. „
Naplójegyzetek. Irta : Bohusné Szögyény Antónia	55. „
Babérlevelek	71. „
Bohus-Szögyény Antónia emlékezete. Irta : Csécsi Imre	87. „
A szobor története	99. „

•••

1860. évi
Könyvtár

Bohus

Jánosné

Özögyén

Antónia

Émlék

Cönyv